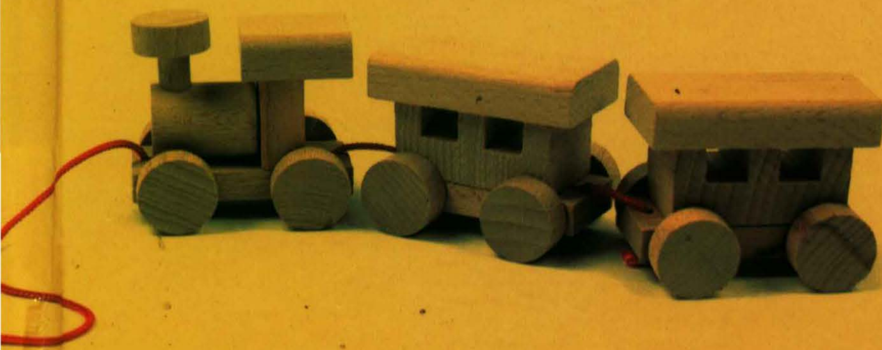

Dr. Ekrem Beşir
Dr. Muhammed Rida Beşir

ODGOJ DJECE

U SVJETLU KUR'ANA I SUNNETA

[sa praktičnim primjerima za razne uzraste]

ilum

Dr. Ekrem Bešir i dr. Muhammed Rida Bešir
Odgoj djece u svjetlu Kur'ana i sunneta
Naslov originala: "Parenting Skills based on the Qur'an and Sunnah"
Amana Publications, Beltsville, Maryland

Dr. Ekrem Bešir
Dr. Muhammed Rida Bešir

ODGOJ DJECE

U SVJETLU KUR'ANA I SUNNETA

Bužim, 2007.

Predgovor

Ovo je skromni pokušaj da se udovolji molbi svih onih roditelja, koji su posjetili naše simpozije pozitivnih vještina roditeljstva tokom proteklih nekoliko godina, koji su nas počastili svojom dovom, koji su obogatili naše simpozijume svojim pitanjima i izuzetnim dokazima i koji su zatražili od nas da materijale sa simpozijuma prebacimo u pisani oblik kako bi bili dostupni kao referenca koja bi mogla biti od koristi i drugima.

Napisali smo ovu knjigu kao dodatak brojnim simpozijumima o roditeljstvu koje smo održavali više godina. Prilikom ovih simpozijuma uvidjeli smo da nikada nismo imali dovoljno vremena da se pozabavimo svim relevantnim principima i da navedemo dovoljno primjera kako bismo svima jasno objasnili sve koncepte. Zato smo u pisanju ove knjige dodali neke propise i uzeli u obzir brojna promišljanja vrijedna pitanja koja su nam postavili roditelji kako bismo uključili što više konkretnih pitanja. Također smo nastojali da ovu knjigu učinimo sažetom i jednostavnom kako bi bila pogodna za običnog roditelja čije je slobodno vrijeme često ograničeno.

Molimo Uzvišenog Allaha da primi od nas ovaj naš trud, da učini da naša djela budu samo u ime Njega, da nas sve uputi na Pravi put i da nas sve nagradi Džennetom, ako Bog da.

* * *

Uvod

Svakome je jasno da je odgajanje djece veoma važan zadatak iz brojnih razloga. Neki od tih razloga su sljedeći:

- Naša djeca su emanet od Uzvišenog Allaha. On nam ih je povjerio i mi ćemo biti odgovorni za povjereni zadatak, kako smo ga izvršili, kao i za to da li smo očuvali taj emanet. Poslanik Muhammed, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je rekao:

  > "Dovoljno je čovjeku grijeha da dopusti da zastrane oni koji zavise od njega."[1]

  Uzvišeni Allah je, također, rekao:

  > **"Mi ćemo, zaista, mrtve oživjeti i Mi smo zapisali ono što su uradili i djela koja su iza sebe ostavili; sve smo Mi to u Knjizi jasno pobrojali."** (Jāsīn, 12.)

---

[1] *Mustedrek*

Znajući koliki uticaj roditelji imaju na djecu, možemo uvidjeti da se ovaj ajet odnosi na sve nas kao roditelje. Djeca su produkt uticaja koji njihovi roditelji imaju na njih i Uzvišeni Allah će na Sudnjem danu pitati roditelje o njemu.

- Djeca mogu dati veliki doprinos sreći svojih roditelja. Čak i ako majka posjeduje materijalna dobra potrebna za sreću, kao što je novac, karijera ili uspješne investicije, ove materijalne stvari neće je učiniti sretnom, ako je neko od njene djece zastranilo.
- Djeca su naša najveća investicija. Žalosno je to da mnogi roditelji ulažu više vremena, energije i novca u različite materijalne poduhvate nego u svoju djecu. Na djecu bismo trebali gledati kao na buduće muškarce i žene i trebali bismo uvidjeti da vrijeme provedeno s njima nije uzalud potrošeno vrijeme. To je veoma dobro uloženo vrijeme. Zamislimo samo ako bi samo mali procenat muslimana gledao na svoju djecu kao na investiciju. Kada bismo se tako odnosili prema njima, kada bismo provodili sa njima dovoljno vremena kako bismo bili sigurni da se djeca prikladno ponašaju i da usvajaju ispravne islamske koncepte u pogledu života i kada bismo dotaknuli njihova srca i duše ljepotom islama, tada bismo imali mnogo snažniju zajednicu, a i stanje muslimana bi zasigurno bilo bolje.

Poznavanje ciljeva *terbijeta* (odgoja), posjedovanje dobrog znanja o osnovnim principima roditeljstva, prema slovu Kur'ana i sunneta, stalno preispitivanje

samih sebe kako bismo se mijenjali kao roditelji i praktikovanje ovih principa ključni su faktori u osposobljavanju roditeljâ da razviju pozitivne vještine roditeljstva i da usvoje najučinkovitije i najkorisnije metode roditeljstva. Ovo je primarna nakana ove knjige.

Cilj odgajanja, kako smo naglasili u prvom poglavlju naše knjige, *Meeting the Challenge of Parenting in the West, An Islamic Perspective* (Susret s izazovom roditeljstva na Zapadu, islamska perspektiva), jeste da budemo sigurni da će naša djeca izrasti u sretne i dobre ljude koji razumiju svoju ulogu u ovom životu. Želimo da im pomognemo da postignu visok stepen samopoštovanja i dovoljno jak karakter da se mogu nositi sa izazovima koji su pred njima u današnjem društvu. Također želimo da posjeduju određene važne kvalitete, što je od suštinske važnosti da bi se osjećali ponosnim na to što su muslimani.[1] Na sljedećih nekoliko stranica ćemo, ako Bog da, u detalje prodiskutovati o procesu preispitivanja samih sebe, uz praktične primjere, a zatim ćemo navesti brojne islamske propise o roditeljstvu. Pored toga, navest ćemo nekoliko primjera kako roditelji mogu usaditi ove principe u djecu različitih uzrasta. S tim će, ako Bog da, roditelji biti opremljeni potrebnim sredstvima za podizanje svoje djece na najučinkovitiji i pozitivan način.

* * *

[1] Pogledati prvo poglavlje knjige: *Meeting the Challenge of Parenting in the West, An Islamic Perspective* (Susret s izazovom roditeljstva na Zapadu, islamska perspektiva), treće izdanje od dr. Ekrema i dr. M. Rida Beširа, Amana Publications, 2003.

Preispitivanje samih sebe

Korijen preispitivanja samih sebe u islamu je koncept *muhāsebe*. To je veoma važan koncept u islamu i izveden je iz sljedećeg ajeta:

> **"O vjernici, Allaha se bojte, i neka svaki čovjek gleda šta je za sutra pripremio i Allaha se bojte jer On dobro zna šta radite."** (El-Hašr, 18.)

Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je također naglašavao da uvijek trebamo preispitivati i procjenjivati svoja djela. Ustvari, on je osobu koja ovo ne radi označio kao *gāfila* što znači: nehajan, samozadovoljan i nesposoban. Šeddad ibn Evs, r. a., prenosi da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Mudra osoba je ona koja krivi samu sebe za svoje propuste i puno se trudi za ono što slijedi nakon smrti, dok je nemarna i samozadovoljna ili nesposobna osoba ona koja slijedi svoje strasti i prohtjeve i nada se Allahovoj milosti."

Omer ibn El-Hattab, r. a., je imao običaj kazati: "Pregledaj, procijeni i preispitaj se prije nego što budeš ispitan. Vagni svoja djela prije nego ti ona budu vagnuta i pripremi se za dan kada ćeš biti potpuno razotkriven."[1]

Hasan El-Basri, r. a., je imao običaj reći: "Vjernici preispituju sami sebe i održavaju svoja dobra djela. Oni uvijek pregledaju, preispituju i procjenjuju svoj položaj. Oni koji to budu radili na ovome svijetu, bit će im lahko na Sudnjem danu. A oni koji to ne budu činili, njima će biti teško na Sudnjem danu."

U Ibrahimovim, a. s., suhufima se prenosi sljedeće: "Mudra osoba treba podijeliti svoje vrijeme na četiri dijela: jedan dio za obožavanje svoga Gospodara, drugi dio za pregledanje, preispitivanje i procjenjivanje samoga sebe, treći dio za divljenje Allahovom stvaranju i četvrti dio za rad i zarađivanje za život."[2]

Trebamo se sjećati da ćemo jednoga dana biti u potpunosti izloženi, razotkriveni, kako to Uzvišeni Allah kaže u suri *El-Hākka*:

> **"Tada će ispitivani biti, i nijedna tajna vaša neće sakrivena ostati."** (El-Hākka, 18.)

Zbog toga je pametno da vjernici redovno preispituju i procjenjuju svoja djela. Veze se mogu unaprijediti ako se djela nadgledaju i mijenjaju čim se uoče pogreške. Učenjaci preporučuju da se praktikuje proces preispitivanja (*muhāsebe*) i tako unaprijedi

[1] Ahmed

[2] Ibn-Hibban i Hakim

nivo naše bogobojaznosti (*takvā*) i blizine Uzvišenom Allahu. Ovaj proces se treba redovno izvršavati, kako bi se postigli najbolji mogući rezultati. On zahtijeva da roditelji preispituju svoja djela, prvo kao pojedinci, a zatim skupa, kao par. Oni trebaju imati spisak pitanja koja će postavljati samima sebi, možda na kraju dana ili na kraju sedmice. Spisak pitanja treba pokrivati njihov dnevni rad sa djecom, kako u pogledu njihovih osobina, tako i njihovog ponašanja, kao što je izvršavanje ibadeta i interakcije sa drugima. Ovo će pomoći da roditelji procijene koliko su korisni njihovi dani i da otkriju ima li mogućnosti za napredovanje. Ovo su primjeri pitanja koja bi njihov spisak trebao da obuhvata:

- Jesam li obavio dnevne namaze na vrijeme?
- Jesam li podijelio nešto novca i sadake u ime Uzvišenog Allaha?
- Jesam li razmislio o onome što želim reći prije nego sam to izgovorio?
- Jesam li na bilo koji način povrijedio osjećanja onih koji me okružuju?
- Jesam li izrazio svoju ljubav prema svojoj djeci i članovima svoje porodice?
- Jesam li zahvalio svome bračnom drugu za napore koje ulaže da mi pomogne oko djece?
- Jesam li lijepo govorio o članovima svoje porodice?

- Jesam li se lijepo odnosio prema svojoj djeci?
- Jesam li...?

Ovo je samo sažetak pitanja koja bi svaki musliman trebao postaviti samome sebi kako bi procijenio ono što radi tokom određenog dana ili sedmice. Ako je odgovor pozitivan, trebamo biti zahvalni Uzvišenom Allahu. A ako uočimo izvjesne propuste u našim djelima, onda se trebamo okrenuti ka ispravljanju svojih pogrešaka i bolje postupati u budućnosti.

Roditelji mogu puno učiniti na unapređivanju svojih roditeljskih vještina kroz samopreispitivanje. Ovaj proces pomaže roditeljima da u svoju djecu usade određene izuzetne kvalitete koje će im pomoći da postanu snažni i samouvjereni muslimani koji se mogu oduprijeti iskušenjima oko sebe. Proces samopreispitivanja također može pomoći da roditelji budu sigurni da i oni sami posjeduju ove kvalitete. Ako sami roditelji ne posjeduju ove pozitivne kvalitete, onda ih neće moći usaditi ni u jedno od svoje djece. Takve kvalitete se mogu postići jedino kroz veliki napor koji započinje iskrenim, istinskim SAMOPREISPITIVANJEM, kako bi bili sigurni da ono što roditelji govore i rade ima pravi učinak na njihovu djecu, da im pruža podršku i motivaciju. To pomaže djeci da izgrade snažnu, uravnoteženu ličnost koja će imati pozitivan pogled na život; ona će biti samouvjerena i znat će da mogu ne samo imati pozitivan učinak na svoju okolinu, već da je ono što joj oni mogu ponuditi vrijedno poštovanja. Uz ovakve karakteristike djeca će biti sposobna

da prihvate sve što je dobro i da odbace sve što je loše i, čak, da utječu na društvo u kojem žive. Oni ga mogu upravljati u pravom smjeru tako što će razvijati ispravne moralne vrijednosti za svoje dobro i za dobro generacija koje dolaze.

Roditelji trebaju slijediti ovih šest koraka u provođenju procesa samopreispitivanja:

1. Istraživanje
2. Ocjenjivanje
3. Spoznavanje
4. Pojačavanje
5. Mijenjanje
6. Ustrajnost

Istražimo unutar samih sebe i revidirajmo sva djela i roditeljske postupke koje činimo prema svojoj djeci. Moramo zakopati duboko u svoju prošlost, razmišljati o svome djetinjstvu i otkriti svaki skriveni razlog koji bi mogao biti uzrokom nekog našeg postupka kao roditelja. Često se može desiti da govorimo svojoj djeci na određen način, a ako prestanemo o tome razmišljati, shvatit ćemo da radimo isto ono što su sa nama radili naš otac i majka. Sljedeći upitnik će nam pomoći u procesu istraživanja.

Odgovori na sljedeća pitanja najbolje što možeš i budi iskren prema samome sebi.

Tokom moga djetinjstva i mladalačkog doba:

1. (a) osjećao sam da me moji roditelji vole, jer su mi to govorili (verbalno), grlili me i ljubili;

   (b) roditelji mi nisu govorili da me vole i/ili me nisu ni grlili ni ljubili, ali sam u to vrijeme mogao indirektno osjetiti njihovu ljubav;

   (c) nisam osjetio ljubav svojih roditelja i sumnjam da su me uopće voljeli;

2. (a) osjećao sam da se roditelji interesuju u vezi mene i da ozbiljno shvataju ono što se dešava oko mene, uprkos tome što su zauzeti;

   (b) osjećao sam da moji roditelji ne pridaju puno pažnje onome što se meni dešava; često sam imao dojam da me tretiraju kao da imam drugačiju ličnost od ostale braće i sestara;

   (c) ja uopće nisam dobijao pažnju od svojih roditelja;

3. (a) osjećao sam da me moji roditelji ohrabruju i podržavaju i da mi pomažu kada god su u mogućnosti;

   (b) nisam osjećao da me moji roditelji ohrabruju i podržavaju i da mi pomažu kada god su u mogućnosti;

4. (a) osjećao sam odobravanje roditelja i znao sam da oni ozbiljno gledaju na moj trud, bez obzira na to kakvi bili rezultati;

(b) nisam osjećao odobravanje roditelja, izuzev ako bih radio više nego što treba, samo da bih ispunio njihova očekivanja;

(c) nisam osjećao odobravanje roditelja, bez obzira na to šta ja uradio;

5. (a) roditelji su bili strogi prema meni i očekivali su da ispunjavam svoje obaveze;

   (b) roditelji nisu bili uvijek strogi i nisu uvijek tražili da ispunjavam svoje obaveze;

   (c) roditelji nisu nikada bili strogi i nikada nisu tražili da uradim bilo šta;

6. (a) roditelji su me često upoređivali s braćom/sestrama ili drugom djecom koju sam poznavao, što me činilo tužnim;

   (b) roditelji su me voljeli onakvoga kakav jesam;

7. napiši ime nekoga ko je imao pozitivan efekat na tebe tokom djetinjstva i tokom odrastanja;

8. da li je ta osoba tvoj roditelj?

9. napiši ime osobe koja je imala negativan efekat na tebe tokom djetinjstva i tokom odrastanja;

10. da li je ta osoba tvoj roditelj?

Ocijenimo djelâ i riječi koje koristimo u odnosima sa svojom djecom. Koje od ovih radnji su pozitivne, predstavljaju podršku i temelje se na islamskim vrijednostima i učenjima, a koje su negativne, ne predstavljaju podršku i nemaju osnove u islamskom učenju?

Primjer negativnog postupanja je kada mi, kao roditelji, pokušamo riješiti neki konflikt s djetetom dok smo ljuti. Ako budemo vikali, galamili i svađali se sa djetetom samo da bi nas prošla srdžba, onda se kao roditelji negativno ponašamo. Međutim, ako budemo kontrolirali svoju srdžbu koristeći tehnike kontroliranja srdžbe koje nam je propisao naš dragi Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, i učili svoju djecu da tako rade, a zatim mirno prodiskutirali o problemu, onda se kao roditelji pozitivno ponašamo. Navest ćemo više primjera i pozitivnog i negativnog ponašanja roditelja nakon što kompletiramo proces samopreispitivanja. Ovo što slijedi je još jedan upitnik koji će nam pomoći u procesu ocjenjivanja.

Molimo, odgovorite na sljedeća pitanja sa "da" ili "ne".

Kao roditelj:

1. smatram da sam imao malo iskustva sa svojim prvim djetetom; zato sam bio ili previše strog ili previše popustljiv s njim/njom;
2. očekujem perfekciju od sebe samoga kada sam sa svojom djecom i često se osjećam kao gubitnik kada ne mogu učiniti neku perfektnu stvar;
3. smatram da je čišćenje kuće i pripremanje hrane važnije od igranja sa djecom ili njihovog izvođenja u park;
4. često ne dopuštam svojoj djeci da pokušavaju neke

stvari za koje smatram da su teške, jer ih ja nisam bio u stanju učiniti kada sam bio dijete;

5. smatram da odgajam svoju djecu na isti način na koji su moji roditelji odgajali mene, uprkos vremenskoj i prostornoj razlici; to je zbog toga što ih ja ne umijem bolje odgajati;
6. način na koji odgajam svoju djecu pokazuje da nemam dovoljno povjerenja u njihove sposobnosti da urade nešto;
7. svojoj djeci dopuštam da donose neke jednostavne odluke koje su specifične za njih i odgovaraju njihovom uzrastu;
8. smatram da su stres i nove obaveze prilagođavanja novoj okolini, kao useljenik (imigrant), veliki teret mome bračnom drugu i meni; oni nam ne ostavljaju dovoljno vremena da ispunjavamo potrebe i želje naše djece.

Spoznajmo naše rezultate nakon što smo odgovorili na gore navedena pitanja i kategorizirajmo ih ili kao pozitivne ili kao negativne postupke. Opet, pozitivni su oni koji su u skladu sa islamskim učenjima, oni su podesni za društvo i pomažu našoj djeci da postanu jaki i samouvjereni muslimani. Negativni postupci su oni koji najčešće potiču iz naslijeđene tradicije, oni nemaju osnove u islamskim učenjima, nisu podesni za društvo i mogu učiniti da se naša djeca, kao muslimani, osjećaju poraženim. Spoznavanje naših jačih strana i naših slabosti prvi je korak u unapre-

đivanju našega roditeljskog ponašanja. Nakon toga se moramo osloniti na Uzvišenog Allaha i nastojati se promijeniti u pozitivnom smislu. Mijenjanje ružnih navika je ključ uspjeha, kako je to veliki učenjak, Ibn-Kajjim, rekao: "Suština stvari je u ostavljanju nezdravih, naslijeđenih navika."

Pojačavajmo činjenje pozitivnih roditeljskih postupaka i neprestano ih prakticirajmo sa našom djecom. Ako djeluju, moramo nastaviti činiti tako.

Mijenjajmo negativne roditeljske postupke i zamijenimo ih pozitivnim. Moramo se jako potruditi u vezi ovoga, jer mijenjanje nije lahko. Potrebno je uložiti veliki trud bi se promijenile navike i zato trebamo biti strpljivi i neprestano pokušavati. Mijenjanje loših navika u dobre je vrijedno borbe. Očekivane koristi u razvoju naše djece su za nas isuviše važne da zbog toga ne bismo dali sve od sebe kako bismo promijenili loše navike. Kada nastojimo promijeniti svoje loše navike ili negativne roditeljske postupke, trebamo slijediti savjet Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, uvijek klanjati *salātu-l-hādžeti*, namaz radi potrebe i intenzivno učiti dove; to će nam pomoći u procesu nastojanja da postanemo bolji roditelji. Ovaj namaz bismo trebali obaviti više puta, a ne samo jednom.

Ustrajmo u svojim pokušajima. Mi ne možemo odmah odustati. Moramo se osloniti na Uzvišenog Allaha i nastaviti pokušavati. Kao roditelji, mi možemo naći nove načine da poboljšamo stare metode. Pozitivni rezultati će biti zagarantovani, ako budemo slijedili gore navedene korake. To može potrajati duže

nego što mislimo, ali ne možemo odustati. Nagrada će biti izvanredna, ako budemo naporno radili i ako uložimo istinski trud da postanemo bolji roditelji.

Na kraju, želimo podsjetiti roditelje da je mijenjanje ponašanja dug proces koji iziskuje strpljenje, izdržljivost, upornost i iskrenost. To je nešto za što treba vremena da se postigne. Možda ćeš morati nekoliko puta proći kroz taj proces, ali nemoj odustati. Postavi sebi neki razuman cilj, daj sve do sebe da to postepeno dostigneš, osloni se na Uzvišenog Allaha, često klanjaj i puno uči dove tražeći Njegovu potporu. Tada ni rezultati, ako Bog da, sigurno neće izostati.

Primjeri pozitivnih i negativnih postupaka roditelja

Sljedeći primjeri se mogu naći u različitim oblastima odgoja djece, počevši od jednostavnih komentara i nadimaka koje roditelji obično upućuju svojoj djeci, pa do onih ozbiljnijih stvari kao što su reakcije roditelja na nepoštovanje od strane njihove djece.

Pozitivni i negativni komentari

- Zamisli da ti tvoj sin pomaže u postavljanju stola za večeru, a ti mu kažeš: "Volim način na koji mi pomažeš"; *ovo je pozitivan roditeljski postupak;*
- zamisli da je tvoja kćerka obukla novu haljinu i ti to popratiš komentarom: "Jako ti lijepo stoji"; *i ovo je pozitivan roditeljski postupak.*

Napomena: Roditelji trebaju upućivati pozitivne komentare (kao što su ovakve reakcije) na određene, specifične postupke ili radnje svoje djece. Oni ne trebaju jednostavno stalno hvaliti svoju djecu, ako ona ne ulažu nikakav trud. Roditelji trebaju iskoristiti specifične događaje ili postupke koje djeca učine i uputiti im neki pozitivan komentar.

- u drugu ruku, zamisli da ti tvoj sin pomaže da postaviš sto i slučajno mu ispadne čaša, a ti kažeš: "Ti si uvijek tako nespretan"; *ovo je negativan roditeljski postupak;*
- zamisli da svoju djecu nazivaš imenima ili ih vrijeđaš govoreći: "Ona je mala nevaljalica" ili "On je mršav kao štap"; *i ovo je negativan roditeljski postupak.*

Reagovanje na iskazivanje nepoštovanja

- Islam promovira poštovanje u svim odnosima i vezama; to je veoma važan dio ličnosti muslimana. Međutim, naša djeca su okružena kulturom koja ne promovira poštovanje, nalaze se pod uticajem te kulture i nekada mogu odgovoriti svojim roditeljima ili nekome starijem u društvu na ružan način. Roditelji moraju ispraviti ovakvo ponašanje. Ako ga poprave na pravi način, koristeći dokazan, uspješan metod ("Ukaži, poduči i uvježbaj")[1] onda je to *pozitivan roditeljski postupak*.

[1] "Ukaži, poduči i uvježbaj" je tehnika koja je detaljno opisana na kraju ovoga poglavlja.

Međutim, ako oni budu ignorisali ovakve postupke ili ih ispravljali na grub način, vičući i galameći, ili na ponižavajući način budu ispravljali dijete pred njegovom braćom i sestrama ili pred drugom djecom i prijateljima — onda je to *negativan roditeljski postupak.*

Stid (hajā')

- *Hajā'* znači: pristojnost, umjerenost, stidljivost, moralnost i skrušenost. To je veoma važna, plemenita i pozitivna karakteristika u islamu, čak do te mjere da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Svaki *dīn* (vjera) ima svoje svojstvo, a svojstvo islama je stid (*hajā'*)."[1]

Nažalost, kultura koja okružuje našu djecu ne zagovara ovaj koncept. Ustvari, popularna kultura promovira upravo suprotno kroz TV-emisije, filmove, reklame, časopise, pjesme..., a sve to ima snažan uticaj na način na koji se ljudi odijevaju i ponašaju u javnosti. Opet, naša djeca su pod uticajem ove kulture i mogu se, u nekim prilikama, ponašati na način u kojem se ne odslikava stid (*hajā'*). Roditelji su također obavezni da isprave i ovo ponašanje. Ako ga koriguju na pravi način, dokazanim, učinkovitim metodom ("Ukaži, poduči i uvježbaj"), onda je to *pozitivan roditeljski postupak.*

[1] *El-Isabe*

Međutim, ako oni budu ignorisali ovakve postupke ili ih ispravljali na grub način, vičući i galameći ili na ponižavajući način budu ispravljali dijete pred njegovom braćom i sestrama ili pred drugom djecom i prijateljima — onda je to *negativan roditeljski postupak.*

Prijatelji i poznanici

- Djeca u svome životu trebaju prijatelje sa kojima će sarađivati i graditi veze. Ako roditelji prepoznaju i spoznaju ovu njihovu potrebu, pomognu im da je zadovolje i pojasne im ispravne kriterije za odabir svojih prijatelja — onda je to *pozitivan roditeljski postupak.*

  A ako roditelji jednostavno ne pridaju pažnju ovoj potrebi, indiferentni su prema njoj i smatraju da je dovoljno da djeca imaju interakcije sa svojim vršnjacima — onda je to *negativan roditeljski postupak.*

Formiranje pozitivnog stila života

- Veoma je važno formirati kod djece pozitivan stil života, posebno ako živimo na Zapadu. Ovo će im pomoći da se ne osjećaju manje vrijednim u odnosu na drugu djecu njihovog uzrasta. Na ovaj način, kad odrastu i budu prepušteni sami sebi, oni, ako Bog da, neće smatrati da im je oteto njihovo djetinjstvo i neće pohrliti da probaju sve one stvari koje su neprihvatljive sa islamske tačke gledišta. Ako roditelji

budu ovo pravilno razumjeli i ako obezbijede aktivan i pozitivan stil života svojoj djeci kod kuće, u zajednici i društvu — onda je to *pozitivan roditeljski postupak*. Ali, ako roditelji budu nehajni prema ovome i zanemare da obezbijede pozitivan stil života svojoj djeci — onda je to *negativan roditeljski postupak*.

"Ukaži, poduči i uvježbaj" tehnika

Ovo je preporučeni islamski metod korigovanja i mijenjanja negativnih postupaka djece. On se sastoji iz tri koraka:

1. **Ukaži** jasno djetetu na njegovu pogrešku ili neko neprihvatljivo ponašanje na smiren, ali odlučan način. Naprimjer, ako dijete iskaže nepoštovanje obraćajući se nekome starijem ružnim tonom ili pravljenjem grimase, onda roditelj, koji bude rješavao ovu situaciju, treba pretpostaviti da dijete ne zna bolje, a zatim mu ukazati da je ovakvo ponašanje neprihvatljivo. Učini ovo koristeći se prikladnim komentarima koji odgovaraju dječijem uzrastu, mirnim tonom u kojem nema srdžbe. Važno je ovdje naglasiti da se ovo treba izvesti na način pun poštovanja, kako bi se pružio primjer i pokazalo djetetu kako želimo da se ono ponaša.
2. **Poduči** dijete o nekom aktuelnom pitanju koristeći se kur'anskim ajetima i poukama poslanika Muhammeda, sallallāhu 'alejhi ve sellem. Naprimjer,

kada dijete iskaže nepoštovanje, roditelj može spomenuti sljedeće riječi poslanika Muhammeda, sallallāhu 'alejhi ve sellem:

> "Onaj ko nije milostiv prema našim mlađima i ne poštuje naše starije, nije od nas."[1]

Kada budu govorili o stidu, roditelji mogu koristiti sljedeći kur'anski ajet:

> **"Ne povodi se za onim što ne znaš! I sluh, i vid, i razum, za sve to će se, zaista, odgovarati."** (El-Isrā', 36.)

Zamisli da tvoja djeca i ti gledate TV i da se pojavi neka nepristojna scena na ekranu. Reci im neka ga ugase i podsjeti ih da će Uzvišeni Allah pitati za sve što budemo čuli i vidjeli. Nemoj ignorisati ovakve situacije, jer će one ostati u dječijoj glavi. Moraš ih popratiti prikladnim komentarom i reći im da je to nešto u čemu ne smijemo učestvovati, pa čak ni posmatrati, jer ćemo odgovarati za to, kako nam je to Uzvišeni Allah kazao. Korištenje kur'anskih ajeta i učenja Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, pomaže da dijete shvati da su naše krajnje reference Allahove naredbe i da se čak i od roditelja traži da ih se pridržavaju. Ovo će također pomoći roditeljima da izbjegnu konfrontiranje sa svojom djecom.

---

[1] Tirmizi

To uklanja uzroke koji dovode do svađa, jer roditelji nisu tî koji donose pravila i nameću ih djeci, već, ustvari, i roditelji i djeca izvršavaju Allahove naredbe. Također je važno ovdje ukazati na to da roditelji, kako bi mogli podučavati kako treba, moraju poznavati kur'anske ajete i riječi poslanika Muhammeda, sallallāhu 'alejhi ve sellem, koji se odnose na različita pitanja i koncepte koje žele usaditi u srca i umove svoje djece.

Islamska literatura na ovu temu je, uistinu, obilna. Knjiga šejha Muhammeda El-Gazalija pod nazivom *The Muslim Character* (Karakter muslimana) i knjiga šejha Abdulfettaha Ebu-Gude pod nazivom *Islamic Manners* (Islamski bonton) su dva vrlo dobra izvora kada je riječ o ovoj temi. Kompletne informacije o ovim knjigama su navedene u sekciji referenci na kraju ove knjige.

3. **Uvježbaj** dijete da redovno praktikuje pravilan način ponašanja, uz tvoj nadzor i upute. Nemoj očekivati da će se, ako budeš primijenio ove korake jednom, dijete uvijek ponašati kako treba i da neće praviti pogreške. Moraš ponoviti ovaj proces svaki put kada dijete ponovi pogrešku ili se bude ponašalo na neprihvatljiv način. Možda ćeš ovo morati ponoviti više puta prije nego ono postane navika djeteta. Uvježbavanje i praksa rezultiraju perfekcijom.

* * *

Razumjeti svoje dijete

Princip razumijevanja svoga djeteta proizilazi iz činjenice da islam sve temelji na znanju. Prvi ajet Kur'ana koji je objavljen govori o najvažnijem pomagalu u sticanju znanja:

> **"Čitaj, u ime Gospodara tvoga Koji stvara."**
> (El-'Alek, 1.)

U prvih pet ajeta ove sure, Uzvišeni Allah koristi riječi: *ikre', 'alleme* i *kalem,* koje se prevode kao: "uči!", "podučava" i "pero". Ovo su pomagala koja se koriste da bi se steklo znanje. Pored toga, svi učenjaci se slažu da, ako želimo da naši ibadeti budu primljeni, moraju biti obavljeni iz ispravnih pobuda i utemeljeni na ispravnom znanju. Naprimjer, kada odgajamo svoju djecu to mora biti kroz razumijevanje problema iz prve ruke, kako bismo se adekvatno, na pravi način postavili prema njima. Ako bismo htjeli saznati kako motivisati djecu da funkcioniraju na koristan i kooperativan način, morat ćemo posjedovati određena razumijevanja njihovog psihološkog mehanizma.

Sve što ljudi rade ima svoju svrhu. Ovo se odnosi i na djecu i na odrasle. Ta svrha nam može biti poznata ili pak nepoznata. Kao roditeljima, ako budemo znali ovu skrivenu svrhu, to će nam omogućiti da pomognemo svojoj djeci da se različito ponašaju, tako što ćemo promijeniti njihove motive. Dva su glavna motiva koja djecu pokreću na akciju. To su potreba za pripadnošću i potreba za pažnjom.

Potreba za pripadnošću je jedna od osnovnih potreba djece kao i odraslih. Dijete osjeća sigurnost kada ima svoje mjesto u grupi, porodici ili razredu u školi. Počevši od obdaništa, dijete će uvijek tražiti načina da nađe svoje mjesto u porodici. Svaka osoba će osjetiti da pripada određenoj zajednici ili grupi ako ima nešto zajedničko sa drugim članovima te grupe. Zajedničke aktivnosti stvaraju veze među ljudima koji te aktivnosti dijele. Da bi dijete zadovoljilo ovu svoju potrebu u školskom okruženju, ono i samo mora učestvovati u takvim aktivnostima sa svojim vršnjacima. Ovo učestvovanje će jasno kazati da ono ima nešto zajedničko sa svojim kolegama iz razreda. Zajednička pogreška nekih roditelja, koji su čak i oprezni, može biti i to što oni ne dozvoljavaju svojoj djeci da budu članovi neke sekcije i vannastavnih aktivnosti. Ovo onemogućava dijete da zadovolji svoju potrebu da pripada određenoj školi. **Bolji način da se bude oprezan** za roditelje jeste to da pomognu svojoj djeci da identifikuju aktivnosti koje nisu u skladu s islamskim učenjem i da ih se klone. Roditelji, također, trebaju pomoći svojoj djeci da odaberu određene školske aktivnosti koje

nisu specifične samo za muslimane, kao što je članstvo u timovima uličnih patrola ili u školskom informatičkom klubu.

Još jedan način da pomognete svome djetetu da zadovolji ovu svoju potrebu jeste da mu dopustite da posmatra izvjesne događaje u posebnim prilikama, kao recimo, kada lokalni košarkaški tim igra u finalu, kada gradski hokejaški tim dospije do *playoff*-a ili kada je olimpijski ili svjetski kup na TV-u. Dopuštanje djetetu da gleda jedan dio ovih događaja će mu dati nešto o čemu će pričati sa svojim vršnjacima sljedećeg dana. Želimo naglasiti, međutim, da se djetetu ne treba dopustiti da sjedi ispred televizora i gleda cijelu utakmicu ili serije, jer je to traćenje vremena. Dopustiti mu da pogleda mali dio, kao što je posljednja četvrtina košarkaške utakmice ili zadnjeg perioda hokejaškog meča ili dio nekog posebnog olimpijskog mitinga će biti dovoljno da zadovolji njegovu potrebu, pruži mu nešto o čemu će pričati sa svojim vršnjacima i još uvijek mu omogućiti da pametno utroši svoje vrijeme.

Potreba za pažnjom je druga osnovna potreba djeteta. Djeca će ponavljati bilo koju radnju ako im ona donosi pažnju, a ostavit će bilo koju radnju koja čini da se ono osjeća napuštenim. Sva djeca ovo rade, a da to i ne shvataju.

Roditelji moraju znati da djetetu treba to da se osjeti primijećenim, a ne zanemarenim. Ako se dijete igra lijepo i mirno, a niko to ne primjećuje, ono će pokušati privući pažnju putem svađe i neposlušnosti. Dijete će radije biti primijećeno kao loše dijete, nego biti nepri-

miječeno kao ono koje se lijepo vlada. Roditelji trebaju nagrađivati pažnjom lijepo ponašanje svoje djece, a zanemarivati njihove loše postupke.

Primjer:

Ako malo dijete tiho boji u svojoj sobi, majka i otac trebaju povremeno vidjeti kako je i uputiti mu riječi ohrabrenja kao što su: "*Mā šā' Allāh*, ti sam bojiš ovu lijepu sliku! To je divno! Stvarno mi se dopada." Takvi komentari će podstaknuti dijete da nastavi činiti takve pozitivne stvari. Uz to, roditelji uvijek trebaju ignorisati besmislene, negativne postupke djeteta kako ih ono ne bi ponavljalo.

Primjer:

Trogodišnji Hasan redovno ide u kuhinju, otvara vrata frižidera i nekoliko sekunda gleda unutar frižidera. Čim on to uradi, njegova mama obično zalupi vrata frižidera i zagalami na njega: ."Hasane, koliko puta sam ti rekla da ne otvaraš vrata frižidera?!" Hasan će nastaviti činiti isto, jer tako dobija majčinu pažnju. Umjesto što viče i galami na njega ona treba ignorisati njegov loš postupak, sve dok on ne pravi nered ili ne dovodi sebe u opasnost. Pored toga, ona treba shvatiti da je njenom sinu možda dosadno što može biti razlogom što otvara vrata frižidera. Ona treba pokušati otkriti čime bi ga mogla zabaviti.

Pomno posmatranje

Još jedna važna osobina djece na koju roditelji trebaju obratiti pažnju jeste njihova izvanredna sposobnost da posmatraju stvari oko sebe. Djeca su eksperi u posmatranju, ali često ne razumiju ispravno ono što vide.

Primjer:

Uzmimo slučaj starijeg djeteta koje se služi ponašanjem dojenčeta kako bi privuklo pažnju porodice, jer se ona daje novorođenome djetetu. Dijete je veoma dobar posmatrač, ono primjećuje da se sva pažnja daje novorođenčetu, ali izvlači pogrešan zaključak i odabire pogrešan način na koji pokušava da dobije svoje mjesto u porodici. Roditelji mogu ispraviti ovo ponašanje tako što će starijem djetetu pridati pažnju i uključiti ga u pomaganje vođenja brige oko novog djeteta i pohvaliti ga za ovu pomoć. Hvaljenje djeteta zbog pomaganja i činjenje da se ono osjeća da je sposobno da pomogne svojim roditeljima je veoma važno za emocionalnu dobrobit djeteta. To unapređuje osjećaj sigurnosti i smanjuje osjećaj da mu je novo dijete prijetnja.

Reagovanje na prepreke

Roditelji također moraju razumjeti način na koji dijete reagira kada naiđe na prepreku, kao što je privremeni ili trajni fizički hendikep, nemogućnost učenja ili pre-

seljavanje u novu i nepoznatu sredinu. Djeca, koja su razvila osobinu hrabrosti iz pozitivnih metoda, puno se trude oko uvježbavanja uklanjanja i prevazilaženja prepreka. Ona ne odustaju lahko i ne daju se obeshrabriti. Ona raspravljaju sa svojim roditeljima o svim problemima u vanjskom okruženju s ciljem da zajednički pronađu rješenje. Ona isprobavaju sugestije svojih roditelja ili inoviraju neke svoje i iskušavaju ih, sve dok se problem ne riješi. Međutim, djeca koja nemaju podrške kod kuće, koja ne dobijaju ohrabrenje, odustaju čim naiđu na nekakvu prepreku. Ona se ili ne druže sa drugom djecom ili uvijek slijede gomilu, bez obzira na to da li gomila bila u pravu ili ne.

Da bismo pomogli svojoj djeci da reaguju na prepreke, veoma je važno pružiti im ljubav, podršku i stalno ih hrabriti. Ne smijemo biti kritični prema njima kada traže našu pomoć u diskutiranju o problemima sa kojima se suočavaju. Moramo zadržati svoj sud, pažljivo ih saslušati i podijeliti osjećaje sa njima. Na ovaj način ćemo, ako Bog da, osnažiti njihovu sposobnost da prevaziđu bilo koji problem s kojim se suoče, a i mi ćemo pozitivno doprinijeti razvoju njihovih snažnih ličnosti.

Ključni faktori koji utiču na ličnost djeteta

Učenjaci smatraju najvažnijim sljedeća tri faktora koja utiču na formiranje ličnosti djeteta:

1. porodična atmosfera,
2. položaj u porodici i
3. metode uvježbavanja.

Prodiskutirat ćemo ih detaljnije.

Porodična atmosfera

Porodica je prvo dječije okruženje i ono ima značajan uticaj na dječiju ličnost. Veza između roditelja predstavlja obrazac za sve ostale veze unutar porodice. Ako se roditelji jedno prema drugom odnose na način pun poštovanja, ljubavi, milosti, uzajamne tolerancije, brige i nježnosti, onda će sve te predivne kvalitete postaviti standarde za svakog člana porodice i odslikat će se na ličnost djeteta.

Discipliniranje djeteta je obostrana (roditeljska) obaveza. Otac ne smije podrivati majčine naredbe tako što se neće slagati s njenom odlukom u pogledu discipliniranja djeteta. Ako se roditelji ne slažu, onda otac prvo treba nasamo prodiskutovati to pitanje sa majkom djeteta. To se nikada ne smije činiti pred djetetom. U našim kontaktima sa muslimanskim porodicama tokom seminara o roditeljstvu i na islamskim konferencijama osvjedočili smo se dvjema krajnostima. Jedna krajnost je ta da očevi nekada insistiraju da nemaju ništa sa podizanjem djece i uopće ne pomažu majkama; oni čak ometaju dobro uvježbavanje tako što potkopavaju majčine naredbe pred djecom. Druga krajnost je da neke majke ne čine ništa

korisno sa svojom djecom cijeli dan; dok djeca rade nešto što iziskuje njihovu pažnju, one im govore da sačekaju dok im očevi ne dođu kući. Oba ova stava su pogrešna. Odgoj (*terbijet*) je zajednička obaveza i oba roditelja moraju biti uključena u taj proces. Oni trebaju uspostaviti jasan plan odgoja koji je prostudiran, dobro osmišljen i oko kojega se oboje slažu. Odgoj ne smije ostati neisplaniran. Roditelji trebaju predvoditi proces odgajanja, a ne čekati da ih djeca svojim ponašanjem vode iz jedne reakcije u drugu.

Djeca posmatraju i upijaju stav porodice prema trošenju novca, prema dostignućima i ulaganju napora, prema postizanju uspjeha i davanju doprinosa, stav prema drugim rasama i prema različitostima. Biti fer prema svoj svojoj djeci i ne favorizirati nijedno od njih nad drugim pozitivno doprinosi razvoju njihovih ličnosti i važno je za zdravu porodičnu atmosferu.

Saradnja roditelja i članova porodice je još jedna pozitivna osobina koja pomaže djeci u razvijanju njihove zdrave ličnosti. Umjerenost u svemu unapređuje uravnoteženu ličnost.

Važnost ranog vjerskog uvježbavanja je dobro poznata. Zato je od suštinske važnosti praktikovati islam pred svojom djecom, uključivati i njih, te razvijati islamsku kućnu atmosferu što djecu približava Uzvišenom Allahu.

Djeca razvijaju iskustva sa društvom kroz povezanost sa svojim roditeljima. U svakoj porodici djeca imaju izvjesne zajedničke osobine i ona su odraz porodične atmosfere. Međutim, sva djeca iz iste porodice nisu nužno ista.

Položaj djeteta u porodici

Dinamika vezana za djetetov položaj u porodici je još jedan važan faktor koji utiče na njegovu ličnost. Kako smo već ukazali, dijete je u konstantnoj potrazi za načinom da se uklopi u porodicu. Naprimjer, u porodici koja se sastoji od oca, majke i djeteta, dijete uvijek uživa puno pažnje od svojih roditelja. Ono je prvo i jedino dijete i svo vrijeme u porodici roditelji imaju samo za njega. Ono primarno ima interakciju sa dvije odrasle osobe i, generalno gledano, dobija više nego što daje. Kada dođe drugo dijete, ono predstavlja prijetnju prvom djetetu. Ono je sada starije od dvoje djece, a pridošlo dijete je ono koje dobija više pažnje. Ali, dijete koje je rođeno je u drugačijoj poziciji od prvoga djeteta, jer ono već ima starijeg brata/sestru. Starije dijete sada promatra kako se novorođenčetu poklanja sva pažnja i, na temelju porodične atmosfere, ono će interpretirati tu pažnju na svoj način.

Sada počinje takmičenje za roditeljsku pažnju i prvo dijete mora pronaći način da zauzme svoju novu poziciju unutar porodice. Ako je porodična atmosfera ohrabrujuća, dijete će se prilagoditi ili ustanoviti sebi novu poziciju, kao dijete koje može pomagati i koje može dati veći doprinos od novorođenog djeteta. A ako se dijete obeshrabri, ono će odustati, možda se čak okrenuti ka nedoličnom ponašanju i izgraditi sebi poziciju lošeg djeteta, samo da bi dobilo pažnju koja mu je potrebna.

Rođenjem svakog djeteta nakon toga dinamika se

mijenja i svako dijete treba da ponovo izgradi svoju poziciju unutar porodice. Neko dijete može odabrati da bude ono koje će djelovati, dok će neko drugo biti bespomoćno. Treće, pak, može imati ličnost ulizice i ulizivati se onome koje hoće pomagati ili onome lošem. Koju god poziciju dijete odabere, ona može formirati doživotni stav i navike.

Roditeljska saradnja je od suštinske važnosti da se omogući da svako dijete pronađe svoje mjesto unutar porodice na najmirniji i najbezbolniji način. Ako to roditelji znaju i shvate važnost zajedničkog djelovanja na poboljšanju situacije, oni mogu pomoći djetetu da pronađe korisnu poziciju unutar porodice.

Metode uvježbavanja

Metode uvježbavanja koje koriste roditelji kako bi podizali svoju djecu na pravi način su treći faktor koji utiče na ličnost djeteta. Metode koje se koriste za uvježbavanje djeteta imaju velik uticaj na razvoj njegove ličnosti. Ako su metode koje se koriste stroge i neuravnotežene, ličnost djeteta neće biti umjerena i ono bi moglo odabrati ekstremna ubjeđenja u svom zrelom dobu. Ako metode nisu popraćene praktičnim primjerima, dijete će uočiti kontradikcije između roditeljskih riječi i djelâ i neće ubuduće ozbiljno shvatati njihove instrukcije. Postoje osnovni principi odgoja, kao i islamske metode, izvedeni iz Kur'ana i učenja poslanika Muhammeda, sallallāhu 'alejhi ve sellem, koje roditelji moraju imati u vidu kada primjenjuju

bilo koju metodu uvježbavanja. Ovi principi obuhvataju: povezivanje djeteta sa Uzvišenim Allahom, iskazivanje milosti, nježnosti, ljubaznosti i blagosti, naglašavanje pozitivnih postupaka kod djeteta, korištenje jasne komunikacije, pravednost, pomaganje djetetu da razvije vještine i obezbjeđivanje boljih alternativa za stvari koje dijete ne želi činiti. Što se tiče islamskih metoda uvježbavanja, pokazivanje primjerom i davanje uzora su na vrhu liste. Ostale obuhvataju: davanje lijepog savjeta, nagrađivanje ili kažnjavanje, izgrađivanje navika, korištenje prilika, korištenje vremena onako kako treba, pričanje priča i igranje raznih igara.[1] Za roditelje je važno da razumiju uticaj koji ove metode imaju na ličnost njihovog djeteta kako bi bili oprezni u pogledu onoga što rade sa svojom djecom.

* * *

[1] Pogledati četvrto poglavlje naše knjige *Meeting the Challenge of Parenting in the West, An Islamic Perspective* (Susret sa izazovom roditeljstva na Zapadu, islamska perspektiva)

Povezati dijete sa Uzvišenim Allahom

Koncept povezivanja naše djece sa Uzvišenim Allahom je veoma važan za muslimane. To je stalan proces koji započinje rođenjem djeteta. Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je naglasio da se djetetu prouči ezan na desno, a ikamet na lijevo uho, odmah nakon rođenja. Na ovaj način, prve riječi koje dijete čuje bit će ime Uzvišenog Allaha. Od tada pa nadalje, roditelji uvijek trebaju biti sigurni da dijete sluša spominjanje Allahovog imena, učenje Kur'ana, *tesbīha* (slavljenja Uzvišenog Allaha), gleda obavljanje redovnih namaza i sluša učenje dova, čak i ako je dijete veoma mlado i ne razumije pravo značenje toga. Roditelji trebaju voditi svoju djecu sa sobom na džumu-namaz. Nakon namaza, roditelji mogu staviti svoje dijete u krilo i proučiti *tesbīh* nakon namaza na dječije prste.

Roditelji moraju pokušati da svojoj djeci prezentuju pozitivnu, zaštitničku i lijepu sliku o Uzvišenom Allahu, a ne na prijeteći i zastrašujući način. Nažalost, onim što govore i rade neki roditelji, uvijek stvaraju sliku o Uzvišenom Allahu kao o Bogu Koji kažnjava.

Naprimjer, neki roditelji govore svojoj djeci: "Ako ne budeš radio to i to Allah će te baciti u džehenemsku vatru!" Što je još gore, neki roditelji ponavljaju ovo svojoj djeci više puta tokom dana. Ovo je nepravilan pristup koji stvara pogrešnu sliku o Allahu kod djece. Malu djecu je lahko zastrašiti. Zato je prikladnije i bolje pozitivno im govoriti o Uzvišenom Allahu, poput: "Allah te voli zato što pomažeš svojoj sestri" ili "Allah te voli zato što klanjaš namaze". Čak i kada djeca učine nešto nedolično, roditelji to mogu popratiti komentarima koji daju pozitivnu sliku o Allahu. Naprimjer, ako dijete gurne svoju sestru, roditelj može reći: "Allah zna da se ti možeš lijepo igrati sa svojom sestrom i On voli vidjeti da ti dijeliš nešto s njom."

Dok su djeca veoma mala, roditelji se moraju koncentrisati na Allahove atribute blagosti i milosti kada im se obraćaju. To ne znači da oni ne trebaju spominjati da će Uzvišeni Allah kazniti one koji čine loša djela. To samo znači da se naglasak treba staviti na Allahove atribute nagrade i oprosta. Kako djeca odrastaju, roditelji mogu više govoriti o kazni i strahu od Uzvišenog Allaha.

Kazivanje priča o životu Muhammeda, sallallāhu 'alejhi ve sellem, i naglašavanje činjenice da Uzvišeni Allah pomaže vjernike je učinkovit način da se dijete poveže sa Uzvišenim Allahom i učini da ono osjeća da je Allah uvijek s njim. Neke od ovih priča uključuju kazivanja kako je Uzvišeni Allah zaštitio Svoga Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, za vrijeme Hidžre iz Meke u Medinu, kao i onu kako je Uzvišeni Allah

pomogao vjernike za vrijeme Bitke na Bedru.

Učenje ajeta iz Kur'ana koji ilustruju koncept da Uzvišeni Allah voli vjernike i pomaže ih također pomaže da se dijete poveže sa Uzvišenim Allahom na pozitivan i lijep način. Primjer takvog ajeta je zadnji ajet šesnaeste sure:

> **"Allah je zaista na strani onih koji se Allaha boje i grijeha klone i koji dobra djela čine."** (En-Nahl, 128.)

Drugi primjeri se mogu naći u sljedećim ajetima:

> **"Za one koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savlađuju i ljudima praštaju — a Allah voli one koji dobra djela čine."** (Āli 'Imrān, 134.)

Roditelji trebaju pomoći u tome da dijete osjeti da ga Uzvišeni Allah pomaže. Jedna od prilika da se ovakvo nešto učini je kada dijete nešto zagubi. Roditelji trebaju pomoći djetetu da to nađe, učeći dovu da se nađe izgubljena stvar: "O Allahu, Ti si Onaj Koji ima moć da proživi svakoga na Obećanom danu, pomozi mi da pronađem svoju izgubljenu stvar."

Kada se pronađe izugubljena stvar, to će imati veliki učinak na dijete, znajući da mu Uzvišeni Allah pomaže. A ako ne nađe izgubljenu stvar, to roditeljima daje priliku da dijete podučе dovi i kako Uzvišeni Allah odgovara na dovu na različite načine.

Roditelji trebaju biti sigurni da dijete razumije da sav autoritet pripada Allahu i da su čak i oni pod Njegovim autoritetom. Ovo se može postići jedino kroz praktične primjere, praktikujući ono što se govori djetetu, kao što je klanjanje namaza, post, govorenje istine, pomaganje... Roditelji trebaju svoju djecu izlagati situacijama gdje će ona vidjeti da i drugi ljudi čine ista takva djela i da su i oni subjekti koji su pod Allahovim autoritetom. Roditelji to također mogu činiti tako što će sa svojom djecom posjećivati porodice drugih muslimana i uzimati učešće u aktivnostima u džamiji ili drugim islamskim događajima.

* * *

Milost, ljubaznost i nježnost

Milost je osnova islama. Uzvišeni Allah kaže Svome poslaniku Muhammedu, sallallāhu 'alejhi ve sellem:

> **"Mi smo te poslali kao milost svim svjetovima."** (El-Enbijā', 107.)

U drugom ajetu mu kaže:

> **"Samo Allahovom milošću, ti si blag prema njima; a da si osoran i grub, razbjegli bi se iz tvoje blizine. Zato im praštaj i moli da im bude oprošteno i dogovaraj se s njma. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega."** (Āli 'Imrān, 159.)

Od Ebu-Hurejre, r. a., se također prenosi sljedeće:

> "El-Akra' ibn Habes, beduin, vidio je Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, kako ljubi svoga unuka i rekao: 'Ja imam desetero djece i nikada nisam poljubio nijedno

> od njih.' Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je rekao: 'Allah neće dati Svoju milost osobi koja nema milosti prema drugima.' "[1]

Roditelji trebaju sarađivati među sobom, a i sa djecom, na način u kojem se reflektira milost. Ovo ne znači da oni ne smiju biti strogi prema svojoj djeci. Roditelji mogu biti i milostivi i strogi u procesu odgajanja svoga djeteta. Djeca također trebaju osjetiti da je među roditeljima veza puna milosti. Oni to trebaju zaključiti iz načina na koji se oni odnose jedno prema drugome, kao i iz njihovog međusobnog potpomaganja. Ona ne smiju otkriti ni trunak grubosti u braku svojih roditelja. Muž treba pomoći svojoj ženi u različitim stvarima u vezi kuće, posebno u stvarima koje se tiču odgoja djece. Poslanik Muhammed, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je često bio viđen kako pomaže svojoj porodici u obavljanju kućnih poslova. Prenosi se da je rekao svojim vrlim ashabima:

> "Najbolji među vama je onaj koji je najbolji prema svojoj porodici, a, među vama, ja sam najbolji prema svojoj porodici."[2]

Nažalost, prilično je uobičajeno da neki muževi u istočnim zemljama sve stvari u vezi djece prepuštaju ženama. Mnogi muževi govore svojim ženama: "Djeca

---

[1] Muslim

[2] *El-Džami'u-s-sagir*

su tvoja obaveza." Ovo nije ispravan stav. Slično tome, neke žene mogu zanemariti potrebe svoje djece cijeli dan, sve dok se muž ne vrati s posla. Ni ovaj stav nije ispravan, jer ona onda uopće ne učestvuje u saradnji i ne pokazuje nikakvu samilost (prema djeci). Podizanje djece je obaveza koja se mora podijeliti između muža i žene i koju oboje moraju izvršavati na dobro isplaniran i osmišljen način. Veza između članova porodice koja je zasnovana na milosti stvara izuzetno pozitivno okruženje koje pogoduje boljem odgoju.

Navest ćemo nekoliko **primjera** koji ilustruju milost Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, prema djeci.

Ibn-Asakir prenosi da je Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Ko god ima dijete s njim se treba ponašati poput djeteta."[1]

Također je imao običaj poredati u liniju Abdullaha, Ubejdullaha i Kusejra, sinove Abbasa, i tražiti od njih da trče do njega govoreći: "Ko pobijedi u utrci, dat ću mu to i to." Oni bi dotrčali do njega, skakali da ga zagrle, a on bi ih ljubio.

Taberani također prenosi da je Ebu-Hurejre, r. a., rekao da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, uzeo svoga unuka Hasana za ruku i stavio njegovo stopalo na svoje stopalo i rekao mu: "Penji se!"

U Muslimovom *Sahihu* se prenosi od Džabira, r. a., da je vidio Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, kako

[1] *El-Džami'u-s-sagir*

hoda na koljenima i rukama dok bi Hasan i Husejn sjedili na njegovim leđima, a on bi govorio:

"Vi ste najbolji jahači, a najbolja kamila je vaša."

Prenosi se da je Enes, r. a., rekao: "Nikada nisam vidio nekoga milostivijeg prema djeci od Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem."

Enes, r. a., također prenosi da, kada god bi Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, prošao pored djece na putu, on bi im se nasmiješio i nazvao im selam.[1]

Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je također rekao:

"Onaj ko nije milostiv prema našim mlađima i ne poštuje naše starije nije naš."[2]

Prenosi se da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

"Allah se neće smilovati onome ko se ne smiluje drugima."[3]

Aiša, r. a., prenosi da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

"Allah je blag i milostiv. On voli blagost u svemu."[4]

---

[1] Buhari i Muslim

[2] Tirmizi, Ahmed i Hakim

[3] Muslim

[4] *Muttefekun 'alejhi*

Ona također prenosi da je Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Allah je milostiv i voli milost, On daje onima koji su milostivi ono što ne daje onima koji su surovi, a ne daje ništa onima koji koriste bilo šta mimo milosti."[1]

Aiša, r. a., majka vjernika, prenosi da je Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Blagost se nije našla ni u čemu, a da to nije uljepšala, a iz čega god je odstranjena, to je unakaženo."[2]

Džerir ibn Abdullah, r. a., prenosi da je čuo Allahovog Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, kako kaže:

> "Kome je uskraćena blagost, uskraćeno mu je svako dobro."[3]

Ibn-Abbas, r. a., prenosi da je čuo Allahovog Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, kako govori Ešedždžu Abdu-l-Kajsu, r. a.:

> "Ti imaš dvije osobine koje Allah voli. To su suzdržljivost i blagost."[4]

---

[1] Muslim
[2] *El-Džami'u-s-sagir*
[3] Muslim
[4] Muslim

Također se prenosi od Ebu-Hurejre, r. a., da je neki beduin učinio malu nuždu u džamiji, pa su neki ljudi pohrlili da ga prebiju. Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, im je naredio da ga ostave na miru i prospu kofu vode po mrlji od mokraće i tako je saperu. Zatim je rekao:

> "Vi (ashabi) ste poslati da olakšavate, a ne da otežavate."[1]

Na kraju sure *Et-Tevbe*, Uzvišeni Allah opisuje Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, kao najmilostivijeg i najblažeg prema vjernicima:

> **"Došao vam je Poslanik, jedan od vas, teško mu je što ćete na muke udariti, jedva čeka da pravim putem pođete, a prema vjernicima je blag i milostiv."** (Et-Tevbe, 128.)

Svi ovi kur'anski ajeti i hadisi naglašavaju važnost blagosti i samilosti u odnosu prema drugim ljudima. To su izuzetne kvalitete za roditelje. Ove osobine su od ogromne pomoći roditeljima u njihovom odnosu sa vlastitom djecom i one čine puno lakšim sam proces odgoja.

Da bismo ilustrovali blagost Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, pogledajmo njegove manire. Čak i kada bi davao savjet nekome, on bi bio veoma obziran i koristio bi najljepše riječi, a posebno kada bi se

[1] Buhari

radilo o mlađima. Prenosi se da, kada je Džabir, r. a., bio mlad, Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, ga je posavjetovao u vezi prikladnih manira uzimanja jela, rekavši:

> "Sine moj dragi, spomeni Allahovo ime, jedi desnom rukom i jedi ispred sebe."

Primjetno je da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, upotrijebio frazu: *"Jā bunejje"* ("Sine moj dragi"), kao da se radi o njegovom vlastitom sinu. Kur'an, također, koristi istu frazu kada navodi kako Lukman savjetuje svoga sina:

> **"Kada Lukman reče sinu svome, savjetujući ga: 'O sinko moj, ne smatraj druge Allahu ravnim, mnogoboštvo je, zaista, velika nepravda.'"** (Lukmān, 13.)

Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je upotrijebio istu frazu kada je savjetovao Ibn-Abbasa, r. a., da se drži Allahovih propisa i da izvršava Njegove naredbe, pa će i Uzvišeni Allah biti s njim, pomoći ga i zaštititi. Tom prilikom Ibn-Abbas, r. a., je jahao iza Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, kako to prenosi Tirmizi. Poslanik je započeo savjetovanje riječima: *"Jā gulām"*, što je blaga fraza koja se koristi da se opišu osobe u pubertetu i tinejdžeri.

Svi ovi primjeri su odlična lekcija roditeljima koju oni trebaju naučiti. Nažalost, neki roditelji se veoma grubo odnose prema svojoj djeci, posebno kada ona u

nečemu pogriješe. Biti nježnog, blagog i milostivog, a ipak odlučnog tona u glasu, kada svome djetetu dajemo instrukcije, ima najmanje četiri koristi:

1. bit ćeš nagrađen za slijeđenje Poslanikovog, sallallāhu 'alejhi ve sellem, primjera (*sunneta*);
2. to uvijek donosi bolje rezultate, kako se to vidi iz gore navedenih primjera;
3. dijete će osjetiti da ga voliš i da mu želiš najbolje, a ne da samo istresaš svoju ljutnju galameći na njega;
4. to ostavlja otvorenim kanal komunikacije između tebe i tvoga djeteta, što je veoma važno dok je dijete tinejdžer.

Primjer:

Jedan od primjera gdje se može koristiti milost i blagost prema svojoj djeci, a to se posebno odnosi na očeve, jeste vrijeme kada dođu kući u predvečerje. Obično, otac je umoran nakon dugog dana na poslu, naročito uz dodatni stres vožnje do posla i nazad u vrijeme gužve na cestama. Zato većina očeva dođe kući lošeg raspoloženja i smrknutog lica. Naš savjet svim očevima je da, prije nego što uđeš u kuću, ostani u svom autu, na putu, nekoliko minuta, uči *tesbīh* i uči ili slušaj učenje Kur'ana, da se smiriš i zaboraviš grozan dan koji si imao. Ovo će ti pomoći da se vratiš u pravo raspoloženje i da uđeš u svoju kuću sa pozitivnim stavom i velikim osmijehom na licu. Zagrli svoju djecu i poljubi ih čim uđeš, provedi malo vremena s

njima i upitaj ih kakav su dan imali. Samo 10–15 minuta sa svojom djecom dok si u dobrom, nježnom i milostivom raspoloženju će napraviti čuda, održavat će bliskost i snažne veze između tebe i tvoje djece.

* * *

Podučiti ih poštovanju

Biti blag i milostiv prema djeci ne znači da ih treba pustiti da ne poštuju svoje roditelje, pojedinačno, ili druge ljude, općenito. Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je rekao:

> "Onaj ko nije milostiv prema našim mlađima i ne poštuje naše starije nije naš."

Časni Kur'an na mnogim mjestima naglašava važnost ukazivanja poštovanja prema oba roditelja. U suri *El-Isrā'*, Uzvišeni Allah kaže:

> **"Gospodar tvoj zapovijeda da se samo Njemu klanjate i da roditeljima dobročinstvo činite. Kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: 'Uh!' — i ne podvikni na njih, i obraćaj im se riječima poštovanja punim. Budi prema njima pažljiv i ponizan i reci: 'Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, njegovali!'"**
> (El-Isrā', 23.–24.)

U suri *El-Bekare*, Uzvišeni Allah kaže:

> **"I kada samo od sinova Israilovih zavjet uzeli da ćete se jedino Allahu klanjati, i roditeljima, i bližnjima, i siročadi, i siromasima dobročinstvo činiti, a ljudima lijepe riječi govoriti i molitvu obavljati i milostinju davati, i vi ste se poslije, izuzev vas malo, izopačili i zavjet iznevjerili."** (El-Bekare, 83.)

Djeca trebaju da vide da se poštovanje iskazuje prema roditeljima i drugim starijim osobama u svome svakodnevnom životu. Sjevernoamerička kultura čini veoma teškim za djecu da nauče ovu vrijednost bez ogromnog napora, konstantne upute i uvježbavanja od strane njihovih roditelja. U ovom društvu djeca uvijek slušaju komentare kao što su: "Zašto ne?", "To nije fer!" i "Baš me briga!", od svojih vršnjaka, kao i od odraslih. Ovakve vrste komentara i postupaka ne promoviraju poštovanje. Oni se temelje na individualističkom stavu Sjeverne Amerike. Ovakvi komentari su egoistični i naglašavaju samo ono što je važno pojedincu, bez obaziranja na bilo koga drugog.

To, također, postaje normalno za djecu, ona prave grimase dok se obraćaju svojim roditeljima ili učiteljima u školi. Ovakvo ponašanje djeci prelazi u naviku ona u većini situacija uopšte toga nisu ni svjesna. To je još jedna forma nepoštovanja koja se ne bi trebala tolerisati, ako se želi da se dijete lijepo ponaša.

Roditelji se moraju jako truditi kako bi bili sigurni da njihovo dijete razumije šta je poštovanje, a šta nije. Roditelji ih mogu lahko podučiti ovome tako što će se uvijek sa poštovanjem odnositi prema drugima, pa će dijete imati živi primjer. Roditelji, također, mogu podučavati poštovanju tako što će se prema djeci odnositi na način pun poštovanja, stalno ih upućujući, uvježbavajući i zahtijevajući od djece da rade stvari koje zaslužuju poštovanje. Naprimjer, ako naprave grimasu dok razgovaraju s vama i ako im kažete: "Pogledaj me! Pravim li ja grimase dok razgovaram s tobom? Molim te da ne praviš grimase dok razgovaraš sa mnom!" Još jedan primjer je i da ih naučimo da govore "molim" kada god traže nešto i "hvala" kada god dobiju nešto. Čak i nešto najobičnije poput zahvaljivanja svojoj majci za hranu na stolu će im dati predstavu koliko mnogo roditelji čine za njih.

Čak i kada se ne slažu, djecu treba podučiti da to rade s poštovanjem. Naprimjer, roditelji odvedu djecu u park, da se igraju. Kada je vrijeme da pođu, djeca upitaju: "Možemo li još ostati?" Nakon što roditelji pojasne da je vrijeme da krenu, djeca još uvijek insistiraju da ostanu još da se igraju. Ona počinju govoriti: "To nije fer. Zašto moramo ići?" Roditelji ne trebaju tolerisati ovo. Ako djeca uoče da je njihov pristup pun nepoštovanja prihvatljiv, ona će se nastaviti ponašati tako. Roditelji mogu dozvoliti djeci da uljudno zamole da još malo ostanu, ali ih trebaju podsjetiti da kažu "molim" i ona trebaju znati gdje je granica i kada trebaju prestati.

Primjenjivanje "Ukaži, poduči i uvježbaj" tehnike je od ogromne pomoći u korigovanju ovakvog ponašanja, kako smo to objasnili na kraju poglavlja o samopreispitivanju.

* * *

Podsticati i naglašavati pozitivne postupke

Nema sumnje da je islam vjera prakse. Kao takve, islamske odredbe su u granicama mogućnosti onih koji vjeruju. Ova činjenica je jasno naglašena u suri *El-Bekare* u kojoj Uzvišeni Allah kaže:

> **"Allah nikoga ne opterećuje preko mogućnosti njegovih: u njegovu korist je dobro koje učini, a na njegovu štetu zlo koje uradi..."** (El-Bekare, 286.)

Ovaj koncept se dalje naglašava u hadisu Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, u kojem on kaže:

> "Kad vam nešto naredim, držite se toga najbolje što možete, a kada vam nešto zabranim, klonite se toga."[1]

Iz ovoga je sasvim jasno da Uzvišeni Allah ne obavezuje nikoga više od onoga što može podnijeti, a

---

[1] *Muttefekun 'alejhi*

Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je savjetovao da se ljudima stvari olakšavaju, a ne otežavaju. Pored toga, podsticanje i naglašavanje pozitivnih postupaka je uvijek bila Poslanikova, sallallāhu 'alejhi ve sellem, metodologija u pomaganju muslimanima da izvrše svoje vjerske obaveze i podignu svoj nivo imana i praktikovanja islama.

Talha ibn Ubejdullah, r. a., prenosi se da je neki beduin došao Poslaniku, sallallāhu 'alejhi ve sellem, i rekao:

> "Allahov Poslaniče, reci mi šta mi je to Allah naredio da obavljam od namaza." Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je rekao: "Pet dnevnih namaza, izuzev ako hoćeš nešto više dobrovoljno." Čovjek je rekao: "Allahov Poslaniče, reci mi šta mi je Allah naredio od posta." Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je rekao: "Mjesec ramazan, izuzev ako hoćeš nešto više dobrovoljno." Čovjek je rekao: "Allahov Poslaniče, reci mi šta mi je Allah naredio od zekata." Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, mu je rekao. Zatim je čovjek rekao: "Tako mi Allaha Koji me počastio istinom, neću ništa niti dodati, niti oduzeti od onoga što mi je Allah naredio." Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je rekao: "Ovaj čiovjek će se spasiti, ako bude radio onako kako je rekao."

Ovo pokazuje kako je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, naglašavao pozitivan aspekt onoga što je čovjek kazao i podstaknuo ga. Nije tražio od njega da radi više jednostavno zato što, ako neko samo započinje obavljati ibadete onako kako treba, on će i sam na kraju naći ljepotu i slast u tome i sam će činiti više. Međutim, da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, tražio da čini više, on bi vjerovatno osjetio da je to previše i možda ne bi uopće ni počeo praktikovati vjeru.

Za roditelje je važno da imaju u vidu ovaj princip u toku procesa odgajanja svoje djece. Oni trebaju tražiti od djece da rade samo ono što su u stanju i trebaju ih pohvaliti za njihove uspjehe. Ovo će ih još više podstaknuti. Podsticanje je veliki pokretač koji daje visoku samouvjerenost i pomaže djetetu da bude spremno za naredne izazove.

Nastavite ohrabrivati svoje dijete; **naprimjer**, ako ono potroši nešto vremena bojeći neku sliku, vaš komentar treba biti: *"Mā šā'Allāh,* sve ovo vrijeme si utrošio bojeći ovu divnu sliku! Kako je to divno, srce moje!" Čak i ako boje i nisu baš najprikladnije za tu sliku ili ako dijete nije bojalo unutar linija, nemojte to naglašavati. Umjesto toga, trebate istaknuti trud koje je dijete utrošilo u bojenje slike. Naglašavanje dječijeg propusta dokazano ga obeshrabruje i ono neće više pokušati da uradi nešto slično. Kao roditelji, vi ne želite obeshrabriti svoje dijete i završiti s takvim rezultatima.

Još jedan ovakav **primjer** je često obeshrabrivanje djeteta pri uvježbavanju namaza putem reakcija i ko-

mentara od strane roditelja. Roditelji obično traže od djece da stanu u red (*saff*) pored njih kada klanjaju namaz u džematu. Naravno, pažnja malog djeteta je veoma kratka i veoma mu je teško da stoji mirno dug period vremena. Zbog toga će se ono, naravno, vrpoljiti tokom namaza. Velika greška, koju roditelji prave, je ta da, čim se namaz završi, oni ga prekore govoreći: "Koliko puta sam ti rekao da se ne vrpoljiš u toku namaza?" Ovo je obeshrabrujući komentar. Takav komentar naglašava loš postupak djeteta. Umjesto toga, roditelj treba reći: "*Mā šā' Allāh*, ti si bio u stanju mirno stajati cijeli prvi rek'at namaza. To je dobro. Ako Bog da, sljedeći put će to biti dva rek'ata."

* * *

Činiti stvari korak po korak i uzimati u obzir djetetov uzrast

Koncept činjenja stvari postepeno ili korak po korak tokom odgajanja djeteta je osnovni princip njihovog uvježbavanja i razvijanja kojega roditelji moraju sprovesti u praksu. Poslanikova *sīra* je prepunaprimjera koji govore u prilog ovoga koncepta, kao što je naprimjer: Prenosi se od Ebu-Ma'beda da, kada je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, poslao Mu'aza ibn Džebela, r. a., u Jemen, on, sallallāhu 'alejhi ve sellem, mu je rekao:

> "Ti ideš sljedbenicima Knjige. Prvo što ćeš uraditi je pozvati ih da posvjedoče da nema drugog boga sem Allaha i da je Muhammed Njegov Poslanik." Zatim je nastavio: "Ako to prihvate od tebe, onda im naredi da klanjaju pet dnevnih namaza. Ako to prihvate, reci im da im je Allah naredio da se mora uzeti zekat od njihovih bogatih i

dati siromašnima. Ako to prihvate, onda ne diraj njihovu imovinu i čuvaj se, jer između dove onoga kome je nepravda učinjena i Allaha nema zastora."[1]

U ovom hadisu Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je ustanovio važnost djelovanja postepeno i blago i tako demonstrirao nov koncept ljudima. Ovaj princip je također jasno demonstriran kada je došla zabrana konzumiranja alkoholnih pića. To je učinjeno postepeno u tri ili četiri faze u Kur'anu, prije nego je postalo zabranjeno (*harām*) u potpunosti. Prvo, u suri *En-Nahl,* Kur'an je naglasio činjenicu da onê stvari (pića), koje čine da ljudi postaju pijani, nisu dobre:

"A od plodova palmi loze pripremate piće i hranu prijatnu. To je, doista, dokaz onima koji pameti imaju." (En-Nahl, 67.)

Druga faza je nagoviještena u suri *El-Bekare*:

"Pitaju te o vinu i kocki. Reci: 'Oni donose veliku štetu, a i neku korist ljudima, samo je šteta od njih veća od koristi.' I pitaju te koliko da udjeljuju. Reci: 'Višak!' Eto, tako vam Allah objašnjava propise da biste razmislili." (El-Bekare, 219.)

Ovdje Uzvišeni Allah ukazuje da je šteta pijenja alkoholnih pića daleko veća od koristi.

[1] Tirmizi

Zatim dolazi treća faza u suri *En-Nisā'* u kojoj Uzvišeni Allah kaže:

> **"O vjernici, pijani nikako molitvu ne obavljajte, sve dok ne budete znali šta izgovarate, i kada ste džunubi — osim ako ste putnici — sve dok se ne okupate. A ako ste bolesni, ili na putu, ili ako je neko od vas obavio prirodnu potrebu, ili ako ste se sastajali sa ženama, a ne nađete vode, onda dlanovima čistu zemlju dotaknite i lica vaša i ruke vaše potarite. — Allah, zaista, briše grijehe i prašta."** (En-Nisā', 43.)

I posljednja faza se nalazi u suri *El-Mā'ide* u kojoj Uzvišeni Allah kaže:

> **"O vjernici, vino i kocka i strelice za gatanje su odvratne stvari, šejtanovo djelo; zato se toga klonite da biste postigli što želite."** (El-Mā'ide, 90.)

Svaka faza je odigrala važnu ulogu u pripremanju vjernika da prihvate konačnu zabranu, uzimajući u obzir ljudsku prirodu da se drže starih navika. Trebalo je nekoliko godina da se izmijeni ovo neprihvatljivo društveno ponašanje.

Roditelji, također, trebaju djelovati postepeno i ne trebaju očekivati čuda; promjene u ponašanju ne dolaze lahko. One iziskuju vrijeme i upornost, ponavljanje i postepenost.

Naprimjer, tinejdžer može imati običaj da ide na spavanje u 11 sati navečer. Ovo je loša navika koju roditelji trebaju promijeniti, jer on treba dovoljno sna tokom noći da bi bio potpuno spreman i aktivan tokom dana i da bi mogao pratiti časove u školi. Da bi izmijenili ovu naviku, roditelji ga ne smiju odjednom natjerati da ide u krevet u 8 sati, jer bi to bilo veoma teško sprovesti u praksu. Umjesto toga, ovaj koncept oni trebaju uvesti postepeno tražeći prvo da ide u krevet u 10:30 i nastaviti raditi ovako sedmicu. Zatim trebaju ustanoviti novo vrijeme, naprimjer 10:00, za sljedeću sedmicu i sve tako sve dok ne postignu svoj cilj, a to je da odlaze u krevet u 8 sati.

* * *

Komunicirati jasno i učinkovito

Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je bio najučinkovitiji komunikator. On je koristio različite tehnike da izrazi svoja gledišta i ideje na najučinkovitiji način. Sljedeći hadisi ilustruju neke od ovih tehnika.

Prenosi se od Aiše, r. a., da je rekla: "Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je govorio jasno i razgovijetno kako bi ga svako ko sluša mogao razumjeti."[1]

Također se prenosi od Enesa, r. a., da je Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, imao običaj ponavljati svoje riječi tri puta kako bi se u potpunosti moglo razumjeti njihovo značenje.[2]

Kada bi Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, htio nekome uputiti poruku, on bi privukao njegovu pažnju na neki od načina, kao što su:

---

[1] Ebu-Davud

[2] Buhari

- *započinjanje pitanjem*:

Prenosi se da je Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, upitao:

> "Znate li ko je bankrot?"[1]

Također, u toku Oprosnog hadža, on je svoj govor započeo pitanjima upućenim masi:

> "Znate li koji je danas dan? Znate li koji je ovo mjesec? Znate li koja je ovo godina?'

- *počinjanje davanjem primjera*:

Prenosi se da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Vjernici su, po svojoj uzajamnoj blagosti, saosjećanju i samilosti, poput organizma. Ako neki organ oboli, cijeli organizam zbog toga osjeća slabost i groznicu."[2]

Također je rekao:

> "Vi i ja smo poput čovjeka koji zapali vatru koja privlači moljce i druge insekte koji u nju upadaju, a on nastoji da ih otjera. Ja sam poput tog čovjeka — nastojim da vas uhvatim za pojas (spasim vas) od vatre, ali vi mi izmičete iz ruku."[3]

---

[1] Tirmizi
[2] *Muttefekun 'alejhi*
[3] Muslim

Također je rekao:

> "Pet dnevnih namaza su poput rijeke koja protiče pored vrata vaše kuće i u kojoj se vi kupate pet puta dnevno."[1]

- *koristeći razum i zdravu logiku* da pojasni svoj argument na ubjedljiv način i da dirne osobu kojoj se obraća. Evo još jedan primjer iz učenja Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem:

> "Prenosi se da je neki mladić došao Poslaniku, sallallāhu 'alejhi ve sellem, i zatražio od njega dozvolu da čini blud. Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, ga je upitao: 'Da li bi ti volio da to neko učini sa tvojom majkom?' On je odgovorio: 'Ne!' Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, ga je upitao: 'Da li bi volio da to neko učini sa tvojom sestrom?' On je odgovorio: 'Ne!' Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, ga je upitao: 'Da li bi volio da to neko učini sa tvojom tetkom?' On je odgovorio: 'Ne!' Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, ga je upitao: 'Da li bi volio da to neko učini sa tvojom rodicom?' On je odgovorio: 'Ne!' Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, mu je rekao: 'Isto tako ni drugi ljudi ne vole da se to čini sa njihovim rodicama.' Stavio je

[1] Muslim

svoju ruku na grudi mladića i učinio dovu Allahu da mu podari čestitost."[1]

Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je logički diskutirao o stvarima sa mladićem i dao mu jasno objašnjenje koje ga je dirnulo. Ovo je važan princip koji svako treba slijediti, naročito kada se radi o djeci. Ona zaslužuju da im se dâ pravo objašnjenje koje odgovara njihovom nivou razumijevanja. Nažalost, neki roditelji ne koriste logiku ili ne objašnjavaju kako treba kada ih djeca pitaju za određene stvari. Neki roditelji čak i ne dozvoljavaju svojoj djeci da diskutiraju ili postavljaju pitanja vezana za vjeru. Oni jednostavno naređuju djeci da nešto urade i daju im objašnjenje tipa: "Moraš to uraditi zato što ja tako kažem!" ili: "Moraš to uraditi zato što si musliman!" Takva objašnjenja nisu dovoljna. Roditelji ne samo da trebaju *dozvoliti* svojoj djeci da postavljaju pitanja, već ih čak trebaju *podsticati* da to rade, a zatim im dati prave odgovore. Ovo je jedini zdrav način da svoju djecu uvježbamo da budu jaki muslimani i da budu uvjereni u ono što rade. To će im, također, obezbijediti prave odgovore koje oni mogu dati drugima koji će ih možda upitati zašto se ponašaju na takav način ili zašto rade određene stvari.

Rezultat učinkovite i jasne komunikacije sa djecom je dugotrajna bliskost i snažna veza između djece i njihovih roditelja. Određeno doba dana je učinkovitije od drugog za izgrađivanje ovih veza. Među tim po-

[1] Ahmed

sebnim dobima su: **rano jutro,** čim se dijete probudi, **nakon što se vrati iz škole, za večerom** i **prije nego što ode u krevet**. Roditelji se trebaju pripremiti da što bolje iskoriste ove dijelove dana.

Rano jutro je najprikladnije vrijeme da dijete nauči kur'anske ajete i određene dove, dok se sprema za školu. Dijete je tada čilo i odmorno, a njegov um je bistar i bolje pamti. To je, također, vrijeme da svoje dijete pripremite za dan koji je pred njim, kako bi ga moglo započeti ispravnim stavom. Podučavanje djeteta dovi za izlazak iz kuće je odlična stvar koja će ga držati koncentrisanim, upućenim i produktivnim u pogledu zadataka koje treba uraditi tokom dana. Umjesto da svome djetetu kažete: "Idi i zabavi se!" kada ujutro iziđu iz kuće, kako to promovira kultura Sjeverne Amerike, mi ćemo ih ispratiti predivnom dovom: *"U ime Allaha, oslanjam se na Allaha. O Allahu, tražim utočište kod Tebe da nikoga ne odvedem u zabludu i da ne zalutam; da ne ponizim nekoga i da ne budem ponižen; da ne učinim nasilje nekome i da mi nasilje ne bude učinjeno; da se ružno ne ponesem prema nekome i da se prema meni ne bude ružno odnosilo."*[1]

Ovo je prelijepa dova. Ako je naša djeca budu zapamtila, razumjela i učila svaki dan kada ujutru budu odlazila od kuće, ona će se uvijek ponašati na odgovoran način prema sebi i drugima.

Nakon što dijete dođe kući iz škole je odlično vrijeme da ga saslušamo i čujemo šta je radilo u školi.

[1] Ibn-Madže, Tirmizi, Ebu-Davud

To je dobro vrijeme da podijelimo njegova osjećanja, ako se suočilo sa nekakvim problemom u toku dana u školi. Glavni problem sa kojim se suočavaju brojne muslimanske porodice koje žive u Sjevernoj Americi je to što oba roditelja rade puno radno vrijeme i nisu kod kuće kada se djeca vrate iz škole. Dijete postaje frustrirano, jer njegovi roditelji nisu tu da s njima prodiskutira o svojim osjećanjima i da mu daju upute u vezi njegovih potreba. U ovim slučajevima dijete obično završi diskutirajući o svojim problemima sa svojim vršnjacima i najčešće dobija pogrešne savjete.

Za večerom — to je vrijeme kada cijela porodica može govoriti o svome danu. Majka i otac mogu započeti, a dijete će se priključiti.

Vrijeme za spavanje je vrijeme za priču. Majka i otac se trebaju smjenjivati u pričanju priča djeci prije nego ona odu na spavanje. Priče o životu Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, njegovih ashaba, poslanikâ općenito i muslimanskih heroja su najprikladnija vrsta priča koje djeca trebaju čuti prije nego što zaspu. Mogu se pričati i druge priče koje govore o nekim problemima.

Učinkovitost gore navednih vremena zavisi od dječijeg uzrasta. Dok su jutro i vrijeme pred spavanje najučinkovitiji kada se radi o maloj djeci i djeci koja su tek pošla u školu, vrijeme odmah nakon škole i za večerom su najučinkovitiji kada se radi o tinejdžerima i djeci koja su u višim razredima.

Držanje komunikacionog kanala sa djecom otvorenim dok je dijete malo je važna investicija za tinejdžer-

ske godine. Priroda i vrsta komunikacije će varirati u zavisnosti od dječijeg uzrasta i potreba. Za dijete u vrtiću grljenje, ljubljenje i golicanje su dobra sredstva komuniciranja. Za dijete koje je prohodalo priče pred spavanje, pjesme i porodične igre obezbjeđuju dalje načine komunikacije. U kasnijim godinama, odlazak u park sa djetetom i igre s loptom su veoma učinkovit način komunikacije. Na takav način dijete će osjetiti da može lakše i slobodno porazgovarati s roditeljima o svim brigama koje ga zaokupljaju. Svi ovi načini pomažu da se uspostavi snažna veza između djece i roditelja i da se unaprijedi njihova veza i nivo uzajamnog poštovanja.

* * *

Dozvoliti djeci da iskažu svoja osjećanja i podijeliti njihovu sreću i bol

Dozvoliti djeci da iskažu svoja osjećanja i podijeliti sa njima njihovu sreću i bol je veoma važan princip u odgoju djece. Ako roditelji uspješno dopuste djeci da iskažu svoja osjećanja, ona će im se uvijek vraćati tražeći njihovu pomoć u vezi bilo kojeg problema. Kada roditelji ne dozvoljavaju djeci da iskažu svoja osjećanja, tada djeca zadržavaju stvari za sebe i neće im otkriti nijednu informaciju.

Ovo je ozbiljna pogreška koju prave mnogi roditelji. Usljed nje nastaje komunikacijski jaz između djeteta i roditelja. Djeca moraju iskazati svoja osjećanja roditeljima, inače će ona naći nekoga drugog s kim će porazgovarati, kao što je učitelj, savjetnik, prijatelj ili čak neko od njihovih vršnjaka, koji će ga pogrešno usmjeriti. Ovo, također, može biti početak skrivanja svih svojih osjećanja od svojih roditelja, što može voditi ka ozbiljnom problemu — da djeca ne slušaju svoje roditelje ili ih uopće ne konsultuju kada imaju nekakav

problem oko kojega je potrebno prodiskutirati. Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je dozvoljavao maloj djeci da iskažu svoja osjećanja i nije im uskraćivao tu vrstu izražavanja. Ustvari, on je čak primao k znanju ta osjećanja i dijelio ih s djecom. Prenosi se da je jednog dana Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, došao u kuću Ebu-Bekra, r. a., i našao kako Aiša, r. a., plače za vratima. Upitao ju je zašto plače, a ona se požalila na svoju majku. Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je zaplakao, saosjećajući s njom i porazgovarao sa njenom majkom kako bi se problem razriješio. Ovo pokazuje kako je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, dijelio osjećaje s Aišom, r. a., koja je imala svega šest godina u to vrijeme.

Kako vi možete primijeniti takav princip sa svojom djecom? Dopustite da vam navedemo jednostavan **primjer**, ilustracije radi. Zamislite da vaše dijete dođe kući iz škole lošeg raspoloženja, žaleći se da je imalo problema s nekim od svojih vršnjaka. Neki roditelji će direktno odgovoriti svome djetetu: "To nije problem. Ti si sada veliki momak i ne trebaš se brinuti oko malih stvari!" ne dozvoljavajući djetetu da iskaže svoja osjećanja. Ovo nije ispravan pristup kojim bi se riješio problem. Kao roditelji, vi se trebate potruditi da upotrijebite Poslanikov, sallallāhu 'alejhi ve sellem, metod. Zatražite od djeteta da vam detaljno iznese problem i pokažite saosjećajnost prema njemu. Recite mu da biste i vi osjećali isto kada bi vam se desilo takvo nešto. Upitajte ga da li želi da vi intervenišete i pomognete u rješavanju problema. Predložite neko-

liko ideja kako bi se mogao riješiti problem, a njemu dopustite da, uz vašu uputu, izabere najpodesniju. Na ovaj način ste podijelili osjećanja s njim, pomogli mu da analizira problem i uoči prednosti i nedostatke svakog predloženog rješenja. Ovo je vrijedna vježba za vaše dijete. Vrijeme koje provedete s njim je veoma dobro utrošeno vrijeme i ono će cijeniti vaše razumijevanje i to što ste bili s njim kada mu je bilo teško. Ono što njemu najviše treba jeste to da osjeti vašu potporu i ohrabrenje.

* * *

Aktivno slušanje

Aktivno slušanje je pokušaj koji čini slušalac kako bi sebi predstavio osjećanja i/ili sadržaj onoga što je govornik kazao. To podrazumijeva da slušalac nastoji razumjeti kako se osjeća druga osoba, što opet implicira da je druga osoba važna i vrijedna njegove pažnje i vremena.

Ti se ne možeš praviti da aktivno slušaš, jer to zahtijeva više od klimanja glavom i povremenog potvrđivanja sa: "A-ha". Aktivno slušanje je teško, jer to znači da moraš pokušati razumjeti ono što ti druga osoba govori, a ne samo suditi o onome što ona kaže. Zadržavanjem svoga suda ti pokazuješ drugoj osobi da je poštuješ i da se ona ne izlaže riziku da bude ponižena. Aktivno slušanje je, također, način pokazivanja saosjećanja, a saosjećanje stvara povjerenje.

Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je dobar primjer aktivnog slušaoca, čak i kada se radi o njegovim neprijateljima ili onima koji se ne slažu s njim.

Aktivno sušanje je izuzetna osobina koju kao roditelji trebamo razviti kroz odnose sa svojom djecom. Time ćemo zadobiti njihovo povjerenje i pomoći osnaživanju naše povezanosti s njima.

Prvo i najvažnije je naučiti efektivno slušati. To znači:

Slušati ne samo verbalnu poruku već također pridati veliku pažnju govoru tijela. Manje od 20 % onoga što se razumije dolazi iz upotrebljenih riječi. Mi puno više reagujemo na ton kojim je izrečeno, kontakt očima, izraz lica, položaj tijela itd. Jedan od načina da se otkrije poruka koju šalješ članovima svoje porodice jeste da snimiš video kako porodica zajednički provodi vrijeme u prirodnom okruženju, uz njihovu dozvolu, naravno. Gledanje takvog video-zapisa može biti veoma informativno i pomoći u promatranju govora tijela drugih kao i sebe samoga.

Reflektirati, što znači da vraćaš svome djetetu ono što ti smatraš da ono govori i osjeća, bez donošenja suda o njemu ili nastojanja da riješiš problem. Jednostavno dozvoli djetetu da elaborira.

Pojasniti. Saznaj da li si ispravno razumio ono što je dijete reklo ili si to krivo protumačio. Jesi li previdio neki važan detalj?

Saosjećati tako što ćeš se staviti u položaj djeteta. To ti može pomoći da se prisjetiš sličnih nevolja sa kojima si se susretao u prošlosti. Kaži svome djetetu da ga razumiješ i da ti je stalo do toga kako se ono osjeća.

Ova četiri pomagala mogu biti dovoljna. Zapamti, djetetu primarno treba da komunicira i bude shvaćeno. Ali, ako dijete zatraži, ili se bude činilo da želi pomoć u nekoj određenoj situaciji, onda ti možeš pokušati da **riješiš problem** tako što ćeš zatražiti od dje-

teta da iznese svoje mišljenje šta bi to moglo biti od pomoći ili da li postoji nešto što bi ti mogao učiniti za njega. Opet, budi oprezan. Ne nameći mu svoje rješenje. Jednostavno iznesi prijedloge i pusti mu da izabere.

Ova vrsta efektivnog slušanja ne samo da će osigurati da ćeš uistinu slušati ono što tvoje dijete govori već će mu pokazati da ti prihvataš i razumiješ sve druge stvari koje ono želi podijeliti. Ovo se dešava kada se stvori prava komunikacija i ona je izvor velike potpore djetetu.

Naravno, roditelji moraju koristiti prikladan način izražavanja. Prenosi se da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, bio poput djeteta, kada bi razgovarao sa djecom, i poput omladine, kada bi razgovarao sa omladinom. On je dijelio njihove interese i obraćao im se njihovim jezikom, na njihovom nivou. Alija ibn Ebi-Talib, r. a., je rekao: "Mi se trebamo obraćati ljudima shodno njihovom nivou razmijevanja. Želite li da zaniječu riječi Uzvišenog Allaha i Njegovog Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem?!"

Roditelji, također, moraju dijeliti određene aktivnosti sa svojom djecom. Ovo je važno za njihov razvoj. Zajedničke aktivnosti isto tako otvaraju kanale komunikacije i čine da se djeca osjećaju opušteno u razgovoru sa svojim roditeljima.

Primjer:

Aktivno slušanje iziskuje od slušaoca da pokloni svu svoju pažnju govorniku. Ono se zove aktivno, a

ne pasivno slušanje, jer je slušalac aktivno uključen u konverzaciju tako što će činiti stvari poput klimanja glavom, naginjati se naprijed i ostvarivati kontakt očima sa govornikom. Zamisli kako bi se dijete osjećalo u sljedećem scenariju.

Mladi tinejdžer je jednoga dana imao problem u školi, dolazi kući sa željom da o tome porazgovara sa svojim ocem. Ulazi u kuću i nalazi oca kako sjedi na kauču i čita neki časopis. "Dobro", pomisli dječak u sebi, "ovo je savršena prilika da mu kažem šta se desilo danas." Ali čim on poselami svoga oca i sjedne pored njega, njegov otac se ne udostoji da skine oči sa šarenih stranica časopisa. "Oče!", kaže on. "A-ha", odgovara otac očiju još uvijek prilijepljenih za časopis. "Hmm, oče, želio sam ti pričati o nečemu što mi se desilo danas u školi." Dječak se nastavlja nadati da će njegov otac ubrzo shvatiti da on od njega želi da se usredsredi na njega, a ne na taj blještavi papir u njegovim rukama. "Reci, slušam.", odgovara otac, opet ne skidajući oči sa stranice koju čita, čak ni za momenat. Svi mi znamo da osoba ne može čitati časopis i stvarno slušati svoga sina u isto vrijeme. Isto je i sa gledanjem TV-a, razgovaranjem putem telefona ili pisanjem e-maila. Ako roditelji ne pokažu interesovanje za svoju djecu kada im ona dođu, onda ni djeca neće uopće biti zainteresovana za razgovor sa svojim roditeljima. U ovom slučaju se može desiti da se tinejdžer, koji je bio skršen očevim nastupom i očiglednim davanjem prednosti časopisu nad razgovorom sa svojim sinom, pa makar i na nekoliko minuta, više nikada ne

obrati ocu za savjet u vezi onoga što se dešava u školi. Zbog toga roditelji moraju biti aktivni, a ne pasivni slušaoci.

* * *

Svaka osoba je odgovorna za ono što uradi

Koncept odgovornosti je duboko ukorijenjen u islamski sistem, u svim poljima i na svim nivoima. On pokriva veoma širok spektar. Odgovornost je dio islamskog socijalnog, ekonomskog, političkog i moralnog sistema, a za uspješno muslimansko društvo ono se mora primijeniti na individualnom, porodičnom i društvenom nivou. Zbog toga roditelji moraju razumjeti ovaj koncept i naučiti kako da ga učinkovito koriste sa svojom djecom, radi pozitivnih rezultata, ako Bog da. U suri *El-Muddessir*, Uzvišeni Allah kaže:

> **"Svaki čovjek je odgovoran za ono što je radio."** (El-Muddesir, 38.)

U suri *El-Isrā'*, Uzvišeni Allah kaže:

> **"Onaj koji ide pravim putem, od toga će samo on koristi imati, a onaj ko luta — na svoju štetu luta, i nijedan grešnik neće tuđe grijehe nositi. A Mi nijedan narod nismo kaznili dok poslanika nismo poslali!"** (El-Isrā', 15.)

U suri *El-Bekare*, Uzvišeni Allah također kaže:

> **"Allah nikoga ne opterećuje preko mogućnosti njegovih: u njegovu korist je dobro koje učini, a na njegovu štetu zlo koje uradi..."** (El-Bekare, 286.)

U suri *Ez-Zilzāl*, Uzvišeni Allah kaže:

> **"Onaj ko bude uradio koliko trun dobra — vidjeće ga, a onaj ko bude uradio koliko trun zla — vidjeće ga."** (Ez-Zilzāl, 7.–8.)

Ovi ajeti ustanovljavaju koncept odgovornosti i predstavljaju jedan od osnovnih principa u saobraćanju sa djecom. Djecu treba smatrati odgovornom za ono što urade. Ona moraju osjetiti težinu posljedica za svoja djela i pogreške. Ako ih ne budemo smatrali odgovornim i ako djeca ne budu osjetila težinu posljedica svojih djela, ona će ponavljati iste pogreške opet i opet... Neće znati kada se trebaju zaustaviti, niti će znati šta smiju, a šta ne smiju raditi. Evo jedan praktičan **primjer** kako roditelji ponekada ne uspijevaju primijeniti ovaj princip, šaljući tako pogrešnu poruku svojoj djeci i prouzrokovavši time da ona nastavljaju, uvijek iznova, činiti pogreške.

Ahmed je treći razred. On se svaki dan vozi školskim autobusom do škole. Njegova autobusna stanica je jedan blok udaljena od njegove kuće, a autobus stiže tačno u 7:45. Ahmed često promaši autobus, jer ga ne

voli čekati, pa hita iz kuće u zadnji momenat. Kada se ovo desi, njegova mama ga obično vozi u školu. Ovakvo ponašanje njegove majke ne podstiče nikakvu pozitivnu Ahmedovu praksu. Zbog toga će on nastaviti ovako se ponašati, jer ne osjeća nikakvu težinu posljedica svojih djela.

Možda ćeš se upitati kakvo je rješenje u ovakvom slučaju? Rješenje leži u majci, koja treba učiniti da Ahmed osjeti težinu posljedica svojih djela. Pristup koji će ona koristiti će zavisiti od Ahmedove ličnosti. Ako je Ahmed dobar učenik i ako uživa u odlasku u školu, mama ga neće odvesti u školu jedan dan. Da, on će propustiti školu jedan dan, ali će naučiti vrijednu lekciju o odgovornosti, ne samo izostajući iz škole koju voli, već i iz dodatnog napora da stigne lekcije koje je propustio taj dan. Ako je Ahmed prosječan učenik, koji smatra da je ostajanje kod kuće nagrada, više nego kazna, mama treba smisliti drugi način putem kojega će on osjetiti težinu posljedica za svoja djela. Mogla bi ga odvesti u školu autom, a iz njegovog džeparca oduzeti novac za autobusku kartu ili tražiti od njega da uradi dodatne kućne poslove kako bi nadoknadio to što je majka izgubila vrijeme zbog njega.

Drugi **primjer** je Fatima, koja je sedmi razred. Fatimina mama priprema njenu torbu sa užinom za svaki dan. Fatima skoro uvijek zaboravi svoju torbu kod kuće i žuri da uhvati školski autobus. Ako mama donese torbu sa užinom u školu, Fatima neće naučiti lekciju i nastavit će ponavljati istu grešku. Ali, ako mama bude ignorisala situaciju i ostavi Fatimu bez užine,

ona će naučiti kakva je posljedica njene pogreške.

U ovom primjeru, međutim, roditelji ne trebaju koristiti ovaj pristup sa veoma malom djecom koja nisu u stanju provesti cijeli dan u školi bez užine.

Pored toga, roditelji trebaju koristiti ovaj princip samo onda kada ovakvo negativno ponašanje djeteta postane uobičajena pojava, tj. kada se redovito ponavlja. Roditelji ne trebaju koristiti ovu tehniku prvi put kada dijete napravi pogrešku. Oni trebaju ostaviti malo prostora za prilagodbu i dati svome djetetu priliku da ispravi ono što je učinilo.

* * *

Dobra djela poništavaju loša

Princip da dobra djela poništavaju (brišu) loša je jasno naglašen u Kur'anu, u suri *Hūd*:

> **"I obavljajte molitvu početkom i krajem dana, i u prvim časovima noći! Dobra djela zaista poništavaju rđava. To je pouka za one koji pouku žele."** (Hūd, 114.)

U suri *Er-Ra'd,* isti princip se ponovo potvrđuje, kada Kur'an opisuje one koji dobro razumiju (*ulu-l-elbāb*). On kazuje da su takvi ljudi:

> **"I oni koji trpe da bi postigli naklonost Gospodara svoga, i koji molitvu obavljaju, i koji od onoga što im Mi dajemo i tajno i javno udjeljuju, i koji dobrim zlo uzvraćaju — njih čeka najljepše prebivalište."** (Er-Ra'd, 22.)

Ovaj koncept otvara vrata pokajanja i ispravljanja pogrešaka i loših djela. Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve

sellem, je također ovo naglasio u sljedećem hadisu. Prenosi se od Ebu-Zerra Džunduba ibn Džunade da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Bojte se Allaha gdje god se nalazili, a loše djelo popratite dobrim, kako bi ga ono pobrisalo i sa ljudima saobraćajte na lijep način."[1]

Roditelji moraju imati na umu ovaj princip kada rade sa svojom djecom. Oni djeci moraju dati priliku da isprave svoje pogreške tako što će činiti dodatna dobra djela. Čim dijete učini dodatno dobro djelo, roditelji ih ne trebaju podsjećati na prijašnje pogreške, niti ih spominjati kada dijete ponovo pogriješi i bude kažnjeno. Zajedničko negativno ponašanje roditelja je da podsjećaju na prošlost čim dijete ponovi pogrešku. Neki od njih kažu: "Sjećaš se kada si uradio tu i tu lošu stvar?" ili: "Sjećaš se kako si se ružno ponašao kada nam je tvoj amidža bio u posjeti?", ili: "Sjećaš se kada nisi htio pomoći sestri i kada si bio grub prema njoj?" itd. Niko ne voli slušati nabrajanje velike liste svojih pogrešaka, dokazujući ih nekim beznačajnim argumentima koji se uopće i ne odnose na to. To jednostavno nije fer borba. Neki roditelji ovo rade čak i onda kada je dijete kažnjeno za svoje pogreške i kada je već istrpjelo posljedice svoga lošeg ponašanja. Ovakvo ponašanje roditelja srozava nivo samopoštovanja kod djece i čini da se ona osjećaju kao da su

[1] Tirmizi

roditelji kivni na njih, a to je nešto što ne želimo kod naše djece. Mi nastojimo da ih učinimo snažnim i samouvjerenim muslimanima. Ne smijemo biti cjepidlake, posebno kada su već uradili dobro djelo kojim su se iskupili za učinjeno loše djelo. Ovako trebamo praktikovati ovaj prekrasni princip sa svojom djecom i zajedno sa prethodnim principom odgovornosti možemo pomoći svojoj djeci da budu bolji i snažniji muslimani.

* * *

Ponavljati naredbe i biti dosljedan

Različite kur'anske naredbe nisu dolazile odjednom; ponavljane su i naglašavane na različite načine. Čak štaviše, u suri *Tāhā* možemo pročitati:

> **"Naredi čeljadi svojoj da obavlja molitvu i istraj u tome! Mi ne tražimo od tebe da se sam hraniš, Mi ćemo te hraniti! A samo one koji se budu Allaha bojali i grijeha klonili čeka lijep svršetak."** (Tāhā, 132.)

Ovaj uzvišeni ajet naglašava važnost kontinuiranog i redovnog istrajavanja od strane roditelja kada upućuju svoju djecu da rade određene stvari ili izvršavaju vjerske obaveze. Također se naglašava strpljivost u toku procesa uvježbavanja djeteta, kako bismo bili sigurni da ćemo postići željene rezultate. Arapski termin *vastabir*, koji se koristi u gore navedenom ajetu, ne samo da je uzet iz korijena riječi *sabr*, što znači "strpljivost", već se također navodi sa snažnim naglaskom. To, ustvari, znači da roditelji ne smiju nikad odustati.

Oni trebaju isprobati sve moguće načine uvježbavanja svoje djece da rade ono što je ispravno i da se drže islamskih vrijednosti. Ako jedan metod privikavanja ne djeluje, oni trebaju smisliti neki drugi metod i nastaviti pokušavati, a ne odustajati.

Zapamtite da metode, koje roditelji koriste, trebaju odgovarati dječijem uzrastu. **Naprimjer**, kod manje djece je pričanje priča u prijatnoj, informativnoj i lijepoj atmosferi veoma pogodno da ih se poduči određenim vrijednostima i moralnim karakteristikama. Roditelji moraju nastaviti navoditi karakteristike koje su upravo naučili iz priče, jer, u suprotnom, djeca vjerovatno neće praktikovati ono što su naučila. Navest ćemo jedan praktičan **primjer** da bismo ovo ilustrovali.

Dijete smo upravo podučili osobini ukazivanja poštovanja drugima. Ako roditelji primijete da se dijete ponaša na način da iskazuje nepoštovanje prema starijima, kao što je odgovaranje ocu oštrim, grubim tonom, ili koristeći neprihvatljive izraze kao npr.: "Baš me briga!" — šta roditelji trebaju uraditi? Oni trebaju biti ustrajni i slijediti ove korake:

Prvo: ko god se nađe u ovakvoj situaciji treba pokušati da na ponašanje djeteta ne reaguje direktno. Roditelji trebaju šutjeti malo, pokušati iskontrolirati svoju srdžbu i ostati smireni. Nikada ne reagovati u srdžbi.

Drugo: trebaju dijete odvesti u posebnu odaju u kući i porazgovarati s njim odlučnim, čvrstim, ali ne i srditim tonom. Treba mu objasniti da je način, na koji se ono ponašalo, neprihvatljiv. Sve ovo treba uraditi

na uljudan način, pun poštovanja, roditelji treba da to naglase djetetu. Mogu čak upitati dijete: "Da li ja sada razgovaram s tobom na neuljudan način? Ne. Ja sa tobom razgovaram smireno i sa poštovanjem." Također, dijete treba podsjetiti na izreku poslanika Muhammeda, sallallāhu 'alejhi ve sellem: "Onaj ko nije milostiv prema našim mlađima i ne poštuje naše starije, nije naš."[1] Roditelj treba zatražiti od djeteta da traži oprost od Uzvišenog Allaha za svoj grijeh. Zatim treba od njega tražiti da ponovi ono što je uradio, ali sada onako kako treba, bez upotrebe neprihvatljivih izraza ili nepristojnog tona.

Treće: kada dijete uradi ono što mu je rečeno, roditelji mu se trebaju zahvaliti i upozoriti ga da ne ponavlja takvo nepristojno ponašanje. U suprotnom, snosit će posljedice.

Četvrto: nakon što dijete popravi svoje ponašanje, roditelji ga ne smiju vrijeđati, niti ponižavati zbog ovog incidenta. Također, moraju se suzdržati od stalnog prigovaranja djetetu za njegovu pogrešku.

Peto: ako se isto ponašanje ponovi, roditelji trebaju ponoviti cijeli proces, a mogu dodati i određene disciplinske mjere, kako bi dokazali da vrijedi obećanje da djela nose sa sobom izvjesne posljedice i da loše ponašanje ne može proći nekažnjeno. Ove disciplinske mjere mogu značiti da će se djetetu uskratiti izvjesne privilegije, kao npr. neće moći posjećivati svoga prijatelja jednu sedmicu ili mu neće biti dopušteno da ide na zajednički izlet (piknik).

[1] Tirmizi

Roditelji, također, trebaju koristiti izvjesna pomagala u procesu dosljedne primjene odredbi. To mogu biti kartice sa naredbama, izvješene na dogovorenom mjestu u kući (kao što je frižider) ili neki pisani ugovor.

Roditelji apsolutno moraju istrajati na principu ponavljanja naredbi i dosljednosti u tome. Opet naglašavamo da, kada roditelji upućuju svoju djecu da nešto rade, makar to bilo i nešto neznatno, oni moraju biti ozbiljni i moraju biti sigurni da su ostvarili kontakt očima sa djetetom. Ako dijete ne bude izvršavalo ono što mu je rečeno, roditelji trebaju ponoviti naredbu odlučnim i ozbiljnim glasom, ali se nikada ne smiju prepustiti svome temperamentu ili vikati. Ako roditelji nešto kažu jednom, a dijete to ne uradi, ignorisanje će imati ozbiljne posljedice. Od tada, pa nadalje, dijete će uvijek olahko uzimati naredbe roditelja. Međutim, ako roditelji ponove naredbu, dijete će razumjeti da roditelj misli ozbiljno, da nije šala, pa će i ono to ozbiljno primiti.

Ovaj princip se odnosi na svaku naredbu. Očit **primjer** jeste podučavanje djeteta da veže pojas u autu. Ako roditelji zanemare da ga natjeraju da veže pojas, to može imati kobne posljedice.

* * *

Naći prikladne alternative

U ovome zapadnom društvu, gdje određene destruktivne društvene navike i televizija mogu imati loš uticaj na djecu, roditelji muslimani imaju odgovornost pronalaženja prikladnih rekreacionih alternativa, kojima će ispuniti život svoje djece. Navest ćemo primjer iz *sīre* koji ovo potvrđuje: "Kada je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, stigao u Medinu, vidio je da oni imaju dva dana koja proslavljaju i u kojima se goste. On im je rekao da im je Uzvišeni Allah zamijenio ta dva dana sa dva bolja, a to su dva Bajrama: Kurbanbajram i Ramazanski bajram."[1]

Iz ovog slučaja možemo vidjeti da, kada je htio izmijeniti određenu lošu naviku (običaj) koju su ljudi imali, Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, nije jednostavno naredio da ukinu te običaje, već je pronašao bolju alternativu koja će popuniti prazninu koja nastaje kada se prestane praktikovati stara navika.

Navest ćemo **primjer** kako roditelji mogu koristiti ovaj princip sa svojom djecom.

---

[1] Muslim

Nema sumnje da većina nas želi smanjiti broj sati koje naša djeca provedu gledajući TV ili surfajući internetom. Da bismo ovo postigli, moramo im obezbijediti bolju alternativu, kao što su islamski filmovi. Hvala Allahu, danas možemo naći brojne dobre, visokokvalitetne islamske filmove, za razliku od samo nekoliko godina unazad. Iako roditelji trebaju koristiti ove filmove sa svojom djecom, oni trebaju primijeniti sljedeće:

- Ne dopustiti da gledanje islamskih filmova za našu djecu postane još jedna aktivnost pasivnog gledanja. Sjedite s njima i učinite to edukativnim iskustvom u kojem ćete oboje uživati, a to je ujedno i prilika za zbližavanje i diskusiju.
- Ne dopustite da vaša djeca gledaju jedan film više puta. Bolje je da im pružite priliku da učestvuju u aktivnostima kao što su: zajednički izlazak u šetnju ili vožnju biciklom, učestvovanje u društvenim sportskim timovima, izlaženje radi piknika, kampiranje...

Tražimo od roditelja da budu sigurni da islamski filmovi koje njihova djeca gledaju budu legalni primjerci. Roditelji ne smiju kopirati filmove od prijatelja, niti dozvoljavati prijateljima da kopiraju njihove legalno nabavljene filmove.

Pored toga što je ilegalno, kopiranje filmova ima negativan učinak na financijsku dobrobit islamskih filmskih producenata, što može značajno ograničiti nji-

hovu mogućnost produciranja zdravih, pozitivnih islamskih filmova koji će biti alternativa za našu djecu.

* * *

Koristiti primjere iz njihovog okruženja

Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, nas je učio da uvijek koristimo primjere iz trenutnog okruženja, kako bismo bili sigurni da su slušaoci jasno razumjeli ono što se htjelo reći. Prenosi se da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Kada bi Sudnji dan trebao nastupiti, a neko od vas držao sadnicu u rukama i mogao je posaditi, neka je posadi."[1]

Ebu-Musa El-Eš'ari, r. a., prenosi da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Vjernik koji uči Kur'an je poput *utrudždže*[2], njegov miris je lijep, a i okus mu je sladak. Vjernik koji ne uči Kur'an je poput datule, ona nema mirisa, a okus joj je sladak. Munafik koji uči Kur'an je poput

[1] Ahmed
[2] Biljka slična limunu, citron (op. prev.)

> gorke tikvice[1], ima lijep miris, a okus joj je gorak. Munafik koji ne uči Kur'an je poput bosiljka. On nema mirisa, a okus mu je gorak."[2]

Od Ibn-Omera, r. a., se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Primjer onoga ko dobro poznaje Kur'an je poput vlasnika deva. Ako ih vlasnik pazi, one će ostati uz njega, a ako ih pusti, otići će."[3]

Sehl ibn Sa'd, r. a., prenosi da je Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Tako mi Allaha, da jedna osoba bude upućena tvojim povodom, bolje ti je od stada crvenih deva."[4]

Navedeni hadisi Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, pokazuju kako je on, u svojim ilustracijama, koristio voće, povrće i životinje koje su bile dobro poznate običnim ljudima na Arapskom poluostrvu u to vrijeme. Dokazano je da je korištenje elemenata iz trenutnog okruženja veoma uspješna tehnika u pojašnjavanju pitanja o kojima se diskutuje i zbližavanju ljudi jednih sa drugima.

---

[1] Gorka tikvica je sitno voće koje raste na vinovoj lozi, može se naći na području Sredozemlja

[2] *Muttefekun 'alejhi*

[3] *Muttefekun 'alejhi*

[4] Stado crvenih deva je pokazatelj bogatstva; *Muttefekun 'alejhi*

Slično tome, roditelji trebaju koristiti primjere iz okruženja njihove djece, kada nastoje da ih poduče, kako bi oni lakše mogli shvatiti ono o čemu se govori. Ovo je posebno izraženo kod tinejdžera. Međutim, prije nego to primijene, roditelji imaju veliku odgovornost u pogledu razumijevanja okruženja Sjeverne Amerike, moraju poznavati čemu ono poziva, usvojiti ono što je dobro u njemu, a odbaciti ono što je loše.

Navest ćemo nekoliko **primjera** kako bismo ilustrovali ovaj princip.

Primjer koji veoma dobro djeluje kada su u pitanju naše kćerke je diskusija: "Ako imaš kviz za koji se trebaš pripremiti, koliko dugo ćeš se unaprijed pripremati? Šta ako budeš imala test? Hoćeš li se onda još duže pripremati? Šta ako budeš imala ispit? Razmišljaj o svome životu kao o periodu pripremanja kojeg imaš na raspolaganju prije najvećeg ispita kojega možeš i zamisliti — Sudnjeg dana. Zar se ne trebaš pripremiti za njega?!"

Dobra analogija, koju možete koristiti kada svojoj djeci pojašnjavate čemu treba pridavati pažnju na njihovom nivou duhovnosti, onako kako oni pridaju pažnju materijalnim stvarima, jeste ova: Kada ljudi u ovakvom materijalističkom društvu žele da kupe mužičku liniju, oni obiđu sve prodavnice koje prodaju muzičke linije. Zatim saznaju cijene svih modela i utvrde koja je najbolja cijena, kada se uzme u obzir kvalitet robe i visina cijene. Tek kada su u potpunosti zadovoljni kvalitetom proizvoda, kupe ga. Ali mnogi od njih uopće ne obraćaju pažnju na duhovnost. Ne

čitaju svoju Svetu knjigu. Ne idu u crkvu. Pogledaj koliko oni samo vode brigu o materijalnim stvarima! Zar tvoja emocionalna i duhovna dobrobit nije važnija od toga?! Kada bi neko imao sav novac ovoga svijeta, on njime ne bi mogao kupiti duševni mir. Ali, onaj koji je zadovoljan svojim životom, jer ide dalje od materijalne moći, bit će sretan, čak i kada je siromašan ili bolestan, jer zna da će doći na bolje mjesto nakon ovoga života.

* * *

Favoriziranje nije dozvoljeno

Nu'man ibn Bešir, r. a., prenosi:

> "Moj otac mi je poklonio roba. Odveo me Poslaniku, sallallāhu 'alejhi ve sellem, kako bi on bio svjedok tome. Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je rekao: 'Ovaj dar koji daješ Nu'manu, da li si dao isti takav svakom svome sinu?' On je odgovorio: 'Ne!' Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je rekao: 'Sjeti se svoje obaveze prema Allahu i budi pravedan prema svojoj djeci.' Moj otac se vratio i uzeo nazad svoj poklon."[1]

Nu'man ibn Bešir, r. a., također prenosi da je Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Jednako se odnosite prema svoj svojoj djeci, jednako se odnosite prema svoj svojoj

[1] *Muttefekun 'alejhi*

djeci, jednako se odnosite prema svoj svojoj djeci."[1]

Veoma je jasno iz ovoga slučaja i ovoga hadisa da roditelji ne smiju favorizirati jedno dijete u odnosu na drugo, posebno kada su u pitanju materijalne stvari. To ne znači da roditelji moraju svakom djetetu kupovati u potpunosti iste poklone, posebno kada djeca nisu istog uzrasta. Umjesto toga, to znači da oni trebaju kupovati različite poklone, ali približne materijalne vrijednosti, ili poklone koji su prihvatljivi za dijete i prikladni za njegov uzrast.

Pravednost nije ograničena samo na poklone i općenito materijalni aspekt života, već se isto tako odnosi i na emocionalnu i psihološku dimenziju ličnosti djeteta. Roditelji trebaju dati sve od sebe da jednako raspodijele svoje vrijeme koje provedu u igri sa djecom i pažnju koju poklanjaju svakom od njih, čak i zagrljaje i poljupce. Navest ćemo nekoliko **primjera** i slučajeva da vidimo kako se može izbjeći favoriziranje:

- kada izlaze van, roditelji se trebaju smjenjivati i uvijek izvoditi drugo dijete sa sobom;
- roditelji trebaju obratiti pažnju na jednako prisustvovanje aktivnostima svoje djece u školi ili nekim posebnim događajima, kao što su školske igre i sportski turniri;

[1] Ahmed i Ibn-Hibban

- roditelji trebaju jednako raspodijeliti vrijeme koje provode sa svakim djetetom i imati u vidu aktivnosti i interese svakog djeteta ponaosob; oni ne trebaju pretpostaviti da, ako stariji sin voli igrati bejzbol, to i mlađi sin, također, voli;
- ako jedno dijete treba više pomoći oko školske zadaće, roditelji to ne trebaju uračunati u vrijeme zabavljanja sa njima;
- roditelji ne smiju u konfliktima stati na stranu najdražega djeteta; uvijek moraju imati u vidu činjenice i na osnovu njih procjenjivati situaciju; roditelji, koji staju na stranu jednoga djeteta, samo povećavaju ozlojeđenost među svojom djecom, što dovodi do rivalstva među njima.

Kada bi Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, sjedio na nekom sijelu sa svojim ashabima, on bi kod njih ostavio utisak da je svaki od njih najdraži Poslaniku, sallallāhu 'alejhi ve sellem. Ovo je važna lekcija roditeljima, koji uvijek moraju dati sve od sebe da ostave isti utisak na svu svoju djecu, čak i kada jedno dijete vole više od drugoga.

* * *

Biti kratak i mudar kada se dijete podučava vjeri

Uzvišeni Allah kaže:

> **"Na put Gospodara svoga mudro i lijepim savjetom pozivaj i s njima ne najljepši način raspravljaj! Gospodar tvoj zna one koji su zalutali s puta Njegova, i On zna one koji su na pravom putu."** (En-Nahl, 125.)

Korištenje mudrosti u pozivanju drugih Allahovom putu ili prilikom korigovanja nečijeg ružnog ponašanja je veoma preporučeno zbog velikog učinka koje ono ima na njihove reakcije. Ako mudrost bude popraćena blagim i ljubaznim savjetom, rezultat je obično pozitivan i ljudi će se rado odazvati datom savjetu. Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je uvijek imao u vidu ovaj princip kada je oblikovao ličnosti svojih ashaba i korigovao i odstranjivao njihove pogreške. Pored toga, on im nikad ne bi dosađivao ponavljanjem uputa onda kada je to nepotrebno, niti je bio osoran.

Sljedeća dva hadisa jasno ilustruju ovaj predivni postupak Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem:

> "Ebu-Va'il Šekik bin Selema, r. a., prenosi da je Ibn-Mes'ud, r. a., imao običaj podučavati vjeri svakog četvrtka. Neki čovjek mu je rekao: 'Ebu-Abdurrahman, mi volimo tvoje govore i voljeli bismo kada bi nam držao predavanja svaki dan.' On je odgovorio: 'Da vas podučavam vjeri i držim vam predavanja svaki dan sprečava me samo to što se bojim da vam ne dosadim. U podučavanju, ja koristim isti metod koji je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, koristio kada je podučavao nas, bojeći se da nam ne dosadi.' "[1]

Evo još jedan hadis koji ilustruje isti koncept. Muavija ibn El-Hakem Es-Sulemi, r. a., prenosi:

> "Dok sam klanjao sa Allahovim Poslanikom, sallallāhu 'alejhi ve sellem, neki čovjek iz džemata je kihnuo i ja sam mu nazdravio riječima: 'Allah ti se smilovao'. Ljudi su me pogledali poprijeko. Rekao sam: 'Izgubila me moja majka![2] Zašto gledate u mene?!' Oni su počeli udarati rukama po

[1] *Mutefekun 'alejhi*

[2] Arapski izraz koji znači da je čovjeku bolje da umre i da njegova majka oplakuje njegovu smrt, nego da ponovi istu takvu ozbiljnu pogrešku

> svojim bedrima. Tada sam shvatio da me žele ušutkati. Naljutio sam se, ali sam se suzdržao. Kada je Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, završio namaz (a nikada ni prije ni poslije njega nisam vidio boljeg učitelja od njega, žrtvovao bih za njega i svoga oca i svoju majku), nije se raspravljao sa mnom, nije me udario niti me prekorio. Rekao je: 'Nije dozvoljeno pričati tokom namaza, jer se namaz sastoji od slavljenja Allaha, Njegovog veličanja i učenja Kur'ana.' "[1]

Od najveće je važnosti da roditelji imaju u vidu ovaj princip mudrosti i blagosti kada žele usmjeriti ili ispraviti ponašanje svoje djece. Mnogi roditelji redovno zanovijetaju svojoj djeci. U svakoj prilici im šefiraju i naređuju im da rade različite stvari. Neki roditelji im čak naređuju na grub i nepristojan način da rade one stvari koje premašuju njihove sposobnosti ili da takvo nešto rade pred svojim vršnjacima. Kada roditelji savjetuju ili upozoravaju, trebaju to raditi povremeno i uvijek na blag i ljubazan način, uzimajući u obzir uzrast djeteta, njegov nivo razumijevanja i sposobnosti izvršenja.

U slučaju namaza, koji je najvažniji ibadet za muslimane, Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, nas je podučio da djetetu pružimo najmanje tri godine privikavanja kako da ga obavljaju prije nego primijenimo bilo

[1] Muslim

koju vrstu kazne. Ovo nam je dobra lekcija. Druge stvari koje su manje važne od namaza mogu zahtijevati čak i duže privikavanje.

* * *

Pomoći djetetu da razvije sposobnosti i vještine

Roditelji su odgovorni za podučavanje svoje djece vještinama potrebnim za život, i to onima koje su pogodne za sredinu i vrijeme (u kojem ona žive). Islam nas podstiče da svoju djecu podučimo plivanju, gađanju iz oružja i jahanju. Prenosi se da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Svako djelo u kojem se ne spominje Allah smatra se gubljenjem vremena, izuzev četiri stvari: kad osoba vježba gađanje, kada pripitomljava konja, kada zabavlja svoju porodicu i kada svoju djecu podučava plivanju."[1]

Također se prenosi, u vjerodostojnoj zbirci imama Muslima, da je Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, proučio ajet:

---

[1] Taberani

"I protiv njih pripremite koliko god možete snage i konja za boj, da biste time zaplašili Allahove i vaše neprijatelje, i druge osim njih — vi ih ne poznajete, Allah ih zna. Sve što na Allahovom putu potrošite naknađeno će vam biti, neće vam se nepravda učiniti." (El-A'rāf, 60.) — a zatim je rekao: "Zaista, snaga je u tome da budeš dobar strijelac. Zaista, snaga je u tome da budeš dobar strijelac. Zaista, snaga je u tome da budeš dobar strijelac."[1]

Kako se prenosi u vjerodostojnoj zbirci imama Buharija, on, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je podsticao svoje ashabe da budu dobri strijelci i govorio bi im dok bi vježbali:

"Vježbajte gađanje i ja sam s vama."

Gore nabrojane vještine su se smatrale za život veoma važnim vještinama u sredini ranih muslimana. Bez tih vještina oni bi imali velike poteškoće da prežive i pozovu druge Allahovom putu.

To je velika lekcija za sve roditelje. Oni moraju podučiti svoju djecu i pružiti im priliku da steknu vještine potrebne za preživljavanje u njihovoj sredini. Bit ćemo kratkovidni ako se ograničimo na to da Poslanikov, sallallāhu 'alejhi ve sellem, savjet shvatimo samo

---

[1] Muslim

u vezi nekoliko, gore spomenutih, vještina. Svoju djecu moramo podučiti svakoj mogućoj vještini neophodnoj za preživljavanje u zapadnom društvu, kao što je samoodbrana, sposobnost donošenja odluka, sportske vještine, kompjuterske vještine, vještine komuniciranja, poslovne vještine, itd.

Objasnit ćemo kako možemo podučiti svoje dijete makar jednoj vještini: donošenju odluka. Biti u stanju donijeti važnu odluku je iznimno važna osobina, jer suština dobrog života je u donošenju ispravnih odluka. Ako želimo da naše dijete odraste kao osoba koja je sposobna da donosi odluke i izabira ispravne alternative, moramo ih kako treba uvježbati. Prvo, taj proces treba započeti još u ranom djetinjstvu.

Naprimjer, čak i kada su roditelji u žurbi oblačeći svoga trogodišnjeg sina, umjesto da ga kako bilo obuku, oni trebaju izvaditi dvije vrste odjeće iz ormara, staviti ih na krevet i upitati ga: "Koju bi odjeću volio obući?" Na ovaj način, dopustit ćemo mu da donese vlastitu odluku.

Roditelji mogu upitati svoju četverogodišnju kćerku: "Želiš li za večeru *pastu*[1] i mesne kuglice ili piletinu i rižu?"

Roditelji mogu upitati svoje šestogodišnje dijete: "Gdje bi volio provesti subotu? Želiš li posjetiti svoga prijatelja, Hasana, ili bi radije išao u park?"

Roditelji mogu upitati svoju osmogodišnju kćerku:

[1] *Pasta* je italijanska hrana spravljena od brašna, jaja i vode koja se često servira uz sos (op. prev.)

"Želiš li da učimo Kur'an zajedno ili želiš da ti učiš, a mi da slušamo?"

Tinejdžeri trebaju biti uključeni u donošenju odluka sa svojim roditeljima u vezi raznih aktivnosti i događaja koji se tiču porodice, kao što je neko dugo putovanje u posjetu nekoj muslimanskoj zemlji, donošenju odluke gdje će se provesti ljetni godišnji odmor, ili gdje će se porodica preseliti.

Davati djeci ovakvu vrstu izbora u jednostavnim stvarima koje se tiču njihovog okruženja i koje su pogodne za njihov uzrast može pomoći razvijanju njihove sposobnosti donošenja odluka, što je veoma važna vještina za svaku osobu. Kada odrastu i postanu tinejdžeri i kada njihovi vršnjaci budu vršili pritisak na njih da, naprimjer, puše cigarete, ona će biti u stanju da donesu pravu odluku i da kažu: "Ne!", jer već znaju kako pronaći bolju alternativu. Ona su već ranije u životu uvježbana da donose odluke utemljene na ispravnim informacijama.

Malo dijete, kojem nikada nije bila pružena šansa da donese vlastitu odluku, bit će veoma ranjivo i podložno pritisku vršnjaka i ono će, najvjerovatnije, raditi isti što i oni. Ono će pokušati da se uklopi i bit će mu veoma teško da samouvjereno kaže: "Ne!" svojim vršnjacima i da se ne osjeća poraženim.

Naša obaveza, kao roditelja, jeste da obezbijedimo djetetu takvo uvježbavanje kako bismo bili sigurni da su naši muslimanski tinejdžeri snažni, samouvjereni i da, ako Bog da, neće podleći pritisku prvih vršnjaka sa kojima se susretnu.

Pomoći svome djetetu da postane sposoban i uvježban musliman je jedan od najučinkovitijih načina da se ono zdravo razvije.

* * *

Konsultovati se sa svojim djetetom

U suri *Es-Sāffāt,* Kur'an nam kazuje priču o poslaniku Ibrahimu, a. s., i njegovom sinu Ismailu, a. s.:

> **"I Mi smo ga obradovali dječakom blage naravi. I kad on odraste toliko da mu poče u poslu pomagati, Ibrahim reče: 'O sinko moj, u snu sam vidio da treba da te zakoljem, pa šta ti misliš?' — 'O oče moj', — reče — 'onako kako ti se naređuje postupi; vidjećeš, ako Bog da, da ću sve izdržati.'"** (Es-Sāffāt, 101.–102.)

Iako je poslanik Ibrahim, a. s., dobio naredbu od Uzvišenog Allaha, on se ipak konsultovao sa svojim sinom Ismailom, a. s., prije nego što će izvršiti naredbu. Ovo treba poslužiti kao velika lekcija za sve roditelje. Kada roditelj konsultuje svoje dijete, ono tada osjeća da je dio dešavanjâ. To je daleko učinkovitije od pukog davanja naređenja, jer proces konsultiranja

je za dijete ujedno i iskustvo učenja. Kroz proces konsultovanja, dijete će ustanoviti svoje prioritete i usvojiti vještine odgovornog donošenja odluka koje će mu pomoći u životu. Također, ako se dijete bude konsultovalo i ako mu bude ukazivana šansa da diskutira o nekom pitanju, ono će imati jače ubjeđenje u vezi određene odluke koju donese i, kada se složi sa roditeljima, imat će veći osjećaj odgovornosti da ispuni svoj dio dogovora. Naravno, roditelji uvijek trebaju davati smjernice djetetu i nadzirati ga.

Proces konsultovanja djeteta se može započeti još u njegovom ranom djetinjstvu. U svim primjerima koje smo naveli na prethodnim stranicama može se primijeniti ovaj princip.

Još jedan **primjer** je kada dijete želi da se uključi u određeni program u društvu općenito, a ne u muslimanskoj zajednici. Prije nego zabrane djetetu da u njemu uzme učešće, roditelji moraju zastati i promisliti da li u tom programu postoji nešto što je loše ili zabranjeno. Trebaju zatražiti od djeteta da istraži detalje programa, a potom ih zajedno analizirati. Uz uputu roditelja, dijete će biti u stanju donijeti ispravnu odluku. Naprimjer, ako dijete želi da se bavi sportom ili umjetnošću, a ima mogućnost da se time bavi, ne kompromitirajući islamske propise, zašto bismo ga, onda, sprečavali da radi nešto što stvarno želi? Roditelji mogu uvidjeti da određeni program djetetu daje priliku da izraste u čovjeka i da nauči kako da saobraća sa ljudima i da pronađe zajedničke interese sa ljudima u nemuslimanskom društvu. Ova vještina

može pomoći djetetu da odraste i postane tinejdžer koji može donositi ispravne odluke u vezi važnih stvari. Opet, ako mu neki vršnjak ponudi cigaretu, ono će biti u stanju donijeti ispravnu odluku i, ako Bog da, odbiti takvu ponudu.

* * *

Uvijek održati obećanje

Ispunjavati obećanja je jedna od najvećih vrlina u islamu. Kur'an naglašava ovu činjenicu u brojnim ajetima, kao npr.:

> **"O vjernici, ispunjavajte obaveze (obećanja)..."** (El-Mā'ide, 1.)

Kur'an ukazuje da je znak dobročinstva držanje dogovora i ispunjavanje obećanja:

> **"Nije čestitost u tome da okrećete lica svoja prema istoku i zapadu; čestiti su oni koji vjeruju u Allaha, i u onaj svijet, i u meleke, i u Knjige, i u vjerovjesnike, i koji od imetka, iako im je drag, daju rođacima, i siročadi, i siromasima, i putnicima-namjernicima, i prosjacima, i za otkup iz ropstva, i koji molitvu obavljaju i zekat daju, i koji obavezu svoju, kada je preuzmu, ispunjavaju, naročito oni koji su izdržljivi u neimaštini, i u bolesti, i u boju ljutom. Oni su iskreni vjernici, i oni se Allaha boje i ružnih postupaka klone."** (El-Bekare, 177.)

U suri *Merjem,* Kur'an hvali poslanika Isma'ila, a. s., zato što je uvijek ispunjavao svoja obećanja:

> **"I spomeni u Knjizi Ismaila! On je ispunjavao dato obećanje i bio poslanik, vjerovjesnik."** (Merjem, 54.)

U suri *El-Mu'minūn,* Kur'an obećava pobjedu i prosperitet onima koji ispunjavaju svoja obećanja i kaže:

> **"I koji o povjerenim im amanetima i obavezama svojim brigu brinu."** (El-Mu'minūn, 8.)

Hadisi Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, su prepuni savjeta i ilustrativnih primjera koji govore o ispunjavanju obećanja. Navest ćemo jedan dobar primjer. Abdullah ibn Amir prenosi:

> "Moja majka je zatražila od mene da joj dođem, a držala je zatvorene ruke, i govorila: 'Ako mi dođeš, dat ću ti to i to.' Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je bio u našoj kući. On, sallallāhu 'alejhi ve sellem, ju je upitao: 'Šta ćeš mu to dati?' Ona je odgovorila: 'Dat ću mu datule.' Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, joj je rekao: 'Da nisi imala nešto u svojim rukama, to bi ti se računalo kao laž.' "[1]

[1] Ebu-Davud

Iz ovoga hadisa možemo naučiti da, prije nego što damo obećanje, trebamo prvo razmisliti da li je to u okviru naših mogućnosti. **Naprimjer**, ne smijemo djetetu obećavati nešto luksuzno i preskupo, ako znamo da će nam biti teško to kupiti.

Ako roditelji daju obećanje svome djetetu, čineći sve što mogu da ga i ispune, to obećanje će imati značajan učinak na ličnost djeteta. Neki roditelji koriste obećanja kao izlaz iz određene situacije, ne razmišljajući o posljedicama ili čak bez ikakve namjere da ispune obećanje. Ovo je ogromna pogreška. Roditelji smiju obećavati samo ono što mogu ispuniti i ne smiju koristiti obećanja kao mito.

Naprimjer, ako roditelj želi da dijete nauči nešto iz Kur'ana, on mu mora pojasniti zašto to želi i uvjeriti ga da je to važno. Ne treba mu jednostavno obećavati materijalne stvari kao nagradu. Iako nema ništa loše u tome da koristimo poklone kao podstrek, produktivniji metod je da im obećamo sat vremena kvalitetnog vremena u parku ili posjetu prijatelju kada završi posao.

Još jedna stvar koju treba naglasiti, a koja se tiče davanja obećanja, jeste lahko izricanje prijetnji koje roditelji upućuju svojoj djeci da bi pronašli izlaz iz neke situacije ili da bi ih ušutkali. Ponekada roditelji idu u krajnosti kada su u pitanju ove prijetnje i ne razmišljajući mogu li ih ispuniti. **Naprimjer**, ako se porodica vozi kući autoputem, a jedno dijete pravi buku, roditelj može reći: "Hasane, ako odmah ne prestaneš praviti buku, ja ću zaustaviti auto i ostaviti te ovdje pored

puta!" Nijedan roditelj ne bi mogao ispuniti ovakvu prijetnju. Zbog toga, kada roditelji sljedeći put ponove istu prijetnju, dijete im neće vjerovati, niti će ih shvatiti ozbiljno, jer oni nisu ispunili svoju riječ, budući da je ona iracionalna. Zato je veoma važno da roditelji vode računa da izriču samo one prijetnje koje je moguće ispuniti.

Čak i kada je kazna racionalna, roditelji je ne smiju obećavati ako je ne misle definitivno sprovesti. **Naprimjer**, roditelj ne treba govoriti svome djetetu da mu je zabranjen izlazak sedmicu dana, ako će primijeniti kaznu samo nekoliko prvih dana. Čak i ako je roditelj namjeravao da djetetu zabrani izlazak cijelu sedmicu, dijete će naučiti da omalovažava svaku kaznu kojom mu roditelj prijeti, jer je ispunjavanje bilo nepotpuno.

* * *

Dirnuti ih u dušu i probuditi njihovu savjest

U vjerodostojnom hadisu se prenosi sljedeće:

> "Dvojica ljudi su došla Poslaniku, sallallāhu 'alejhi ve sellem, da im on riješi nesporazum koji se desio između njih. Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je obojici rekao: 'Ja sam samo čovjek poput vas, kada od mene zatražite sud o nečemu, možda je neki od vas rječitiji i zna bolje predstaviti svoj slučaj, pa da ja zbog toga presudim u njegovu korist, iako pravda može biti na strani njegovog parničara. Ako to uradim, dajem mu dio džehenemske vatre, pa neka je uzme ili ostavi.' "[1]

Kada su čuli ovo, obojica ashaba su počela plakati i obojica su htjela da svoje pravo prepuste drugome. Ovo je primjer kako je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, probudio njihovu savjest do te mjere da su čak

[1] *Muttefekun 'alejhi*

bili spremni da žrtvuju neka svoja prava samo da bi izbjegli da budu nepravedni ili da ne završe sa dijelom džehenemske vatre u rukama.

Najbolji način da se dirne u dušu djeteta ili tinejdžera — ili bilo kojega ljudskog bića — jeste da se upotrijebi metodologija Kur'ana. Kur'an je riječ Stvoritelja, a Stvoritelj poznaje Svoja stvorenja i zna šta na njih najviše utiče i šta dira njihove duše i srca.

> **"A kako i ne bi znao Onaj Koji stvara, Onaj Koji sve potanko zna, Koji je o svemu obaviješten."** (El-Mulk, 14.)

Zbog toga kur'anska metodologija ima snažan učinak na ljude. Najjednostavniji, najdirektniji i najučinkovitiji način objašnjavanja teme ili pokušaj da se utiče na nečija gledišta jeste taj da se koristi jezik i metodologija Kur'ana. Naprimjer, neki ljudi uporno govore o islamskom vjerovanju (*'akīdetu*) ili objašnjavaju Allahova svojstva na posve tehnički ili akademski način, koristeći suhoparne izraze i zbunjujući jezik. Ni Kur'an, ni Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, nikada nisu prezentirali vjerovanje ili Allahova svojstva na ovakav način. Naprimjer, kada Kur'an govori o tome da je Allah (*El-Kadīr*), što se prevodi kao: "Onaj koji ima moć uraditi sve što poželi", to dira u dušu i srce čitaoca, jer ilustruje ovaj atribut koristeći veoma interesantnu priču, poput one koju nalazimo u suri *El-Bekare*:

> **"Ili za onoga koji je, prolazeći pored jednog do temelja porušenog grada, povikao:**

'Kako će Allah oživjeti ove što su pomrli?' I Allah učini te on umre i tako ostade stotinu godina, a onda ga oživi i zapita: 'Koliko si ostao?' — 'Dan ili dio dana' — odgovori. 'Ne', reče On —, 'ostao si stotinu godina. Pogledaj jelo svoje i piće svoje, — nije se pokvarilo; a pogledaj i magarca svoga — da te učinim dokazom ljudima —, a pogledaj i kosti, — vidi kako ih sastavljamo, a onda ih mesom oblažemo.' I kad njemu bî jasno, on povika: 'Ja znam da Allah sve može!'" (El-Bekare, 259.)

Drugi primjer Allahove moći da učini bilo šta nalazimo u suri *Merjem* u vidu kazivanja o poslaniku Zekerijjau, a. s., i kazivanja o čudesnom rođenju Isaa, a. s.[1]

Kada se u Kur'anu hoće ilustrovati Allahovo svojstvo *Alīm*, što se prevodi kao: "Onaj koji sve zna", to opet dira u srca čitalaca zbog elokventnog jezika i prekrasnog izraza. Naprimjer, u suri *El-En'ām*, Uzvišeni Allah kaže:

"U Njega su ključevi svih tajni, samo ih On zna, i On jedini zna šta je na kopnu i šta je u moru, i nijedan list ne opadne, a da On za njeg ne zna; i nema zrna u tminama Zemlje niti ičeg svježeg niti ičeg suhog, ničeg što nije u jasnoj Knjizi." (El-En'ām, 59.)

[1] Merjem, 7.–9., i En-Nahl, 34.

Sada ćemo navesti jedan **primjer** kako roditelji mogu koristiti ovaj metod diranja u dušu i buđenja svijesti naših tinejdžera. Tokom piknika ili šetnji, trebamo uvijek nastojati da odvojimo vremena da uživamo u prirodi i posmatramo predivne Allahove kreacije, kao što su različite vrste drveća, cvijeća, mrava i pčela. Trebamo uvijek davati lijepe komentare kojima ćemo ljepotu prirodnih scena vezati za Uzvišenog Allaha i slaviti Ga za Njegove izvanredne kreacije. Naprimjer, ako posmatramo zalazak sunca, umjesto da ga posmatramo u tišini, možemo reći: "*Subhānallāh!*" ("Slavljen neka je Allah") ili "*Mā šā'Allāh!*" ("Tako je Allah htio"), a zatim reći: "Ovo je samo jedna od Allahovih kreacija." Onda možemo izgovarati večernji zikr i podsticati djecu da čine isto. To će omekšati njihova srca i približiti ih Allahovim stvorenjima.

* * *

Voditi iḥ na izlete koji će unaprijediti njihovu duhovnost

Sjevernoameričko okruženje, sa svojim fokusom usmjerenim na materiju, ne promovira duhovna osjećanja i ne unapređuje približavanje Uzvišenom Allahu. TV-programi i mediji doprinose niskom nivou morala u Sjevernoj Americi. Mi ne trebamo mjeriti svoju islamsku predanost i moralne vrijednosti sa ovim normama. Mi trebamo mjeriti svoje moralne vrijednosti i vjersku predanost, nastojeći dosegnuti nivo na kojem su po ovom pitanju bili ashabi, r. a.

Da bi bili sigurni da su dostigli taj nivo, roditelji trebaju obezbijediti svojoj djeci prikladno okruženje kako bi unaprijedili njihov nivo duhovnosti. Jedan od načina da se ovo dostigne jeste i organizovanje izleta za svoju djecu s ciljem unapređenja njihovih duhovnih osjećanja. Ovi izleti mogu biti u obliku šetnji ili noćenja, kako bi se mogla posmatrati ljepota neba, zvijezda, rijeka, jezera i drveća, a sve kako bi se unaprijedila duhovna osjećanja. Poslanik, sallallāhu 'alejhi

ve sellem, je upućivao ashabe da kažu: *"Allāhu ekber"* ("Allah je najveći"), kada se popnu na planinu (brdo ili uzvišicu) i da kažu: *"Subhānallāh"* ("Slavljen neka je Allah") kada putuju dolinom. Ovako je prirodnu ljepotu povezivao sa Allahovom moći i unapređivao nivo vjerovanja (*īmāna*) kod svojih ashaba. Zato i roditelji moraju izgovarati ove zikrove i izraze slavljenja Uzvišenog Allaha kada god organizuju izlet sa svojom djecom. Sjeverna Amerika ima mnoge prekrasne prirodne staze i oblasti sa divnim pogledima kojima roditelji mogu voditi svoju djecu i podsjećati ih na Uzvišenog Allaha. Naprimjer, tokom jesenje sezone u sjevernim dijelovima SAD-a lišće na drveću mijenja boje i odslikava scene od kojih zastaje dah i koje čine da svako, ko vidi ove izvanredne kreacije, kaže: *"Subhānallāh!"* ("Slavljen neka je Allah"). Otići i posmatrati mijenjanje boje lišća je divan izvor duhovnog napretka za mlađu djecu.

* * *

Ne optuživati na direktan način

Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, nas je učio osobini davanja savjeta. Prvi i najvažniji elemenat te osobine jeste taj da savjet treba dati u privatnosti, a ne u javnosti. Ako moramo dati savjet u javnosti, onda ne trebamo upirati prstom u pojedinca koji je napravio pogrešku. Umjesto toga, trebamo ga uputiti govoreći uopćeno, kako je to činio Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem. On je imao običaj popeti se na minberu i reći:

> "Zašto neki ljudi govore to i to?"[1]

Roditelji trebaju imati u vidu ovo pravilo kada reaguju na pogreške djece, naročito ako imaju više djece. Oni ne smiju optuživati, niti koriti djecu, posebno ne pred njihovim prijateljima ili vršnjacima. Ako to budu radili, to će naštetiti njihovom samopoštovanju. To će, također, učiniti da sve odbijaju, što neće pomoći rješavanju problema. Međutim, razgovaranje sa djetetom nasamo čini da ono lakše prihvata i daje mu

---

[1] Nesa'i

priliku da razmisli o trenutnoj situaciji, umjesto o sramoti koju osjeća. Pored toga, roditelji će uvidjeti da mogu biti objektivniji u reagovanju na pogrešku djeteta kada o njoj privatno diskutuju. To je prilika da se djetetu tačno kaže šta je pogriješilo, da ga se poduči zašto je to pogreška, navodeći ajet iz Kur'ana ili neki hadis Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, i da se dijete uvježba da tu pogrešku više ne ponavlja.[1]

Navest ćemo jedan praktičan **primjer**, kako bismo ilustrovali ovaj princip.

Dijete se obraća roditelju ili starijoj osobi na nepristojan način, pun nepoštovanja i praveći grimase dok govori. Ovo je neprihvatljivo ponašanje i roditelji ga moraju ispraviti. Umjesto da galame i viču na njega pred drugima, roditelj će ga odvesti u drugu sobu i objektivno s njim porazgovarati o problemu. Roditelj treba pretpostaviti da dijete ne zna da je njegovo ponašanje neprihvatljivo i prvo treba djetetu ukazati na to mirnim, ali odlučnim tonom. Naprimjer, roditelj treba reći djetetu: "Da li si primijetio na kakav si mi se način obratio? Jesi li primijetio kakav ti je bio ton i kakve si grimase pravio? Misliš li da je to prikladan način da razgovaraš sa drugima? Pogledaj kako ja sada razgovaram s tobom. Govorim li ja nepristojno? Pravim li ja tebi grimase? Misliš li da je ovako pristojnije?" Najvjerovatnije je da dijete uopće nije shvatilo da je bilo nepristojno. Ovo je **"ukaži"**-korak.

---

[1] Pogledaj "Ukaži, poduči i uvježbaj" tehniku u ranijim poglavljima ove knjige

Sljedeći korak je **podučiti** ga zašto je njegovo ponašanje neprihvatljivo. Roditelji mu trebaju ili navesti kur'anski ajet, ili hadis Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem. Naprimjer, Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je rekao:

> "Onaj ko nije milostiv prema našim mlađim i ne poštuje naše starije, nije od nas."[1]

Citiranje ajeta ili hadisa će najvjerovatnije uvjeriti dijete da je roditelj u pravu, jer će ono osjetiti da roditelj ne izmišlja novo pravilo, već da ono ima osnova.

Konačno, roditelji ne tebaju očekivati da se ponašanje djeteta promijeni čim mu se ukaže da je sa islamske tačke gledišta pogriješilo. Roditelji moraju **uvježbati** dijete ponavljajući proces. Također, moraju imati na umu da mijenjanje socijalnog ponašanja iziskuje vrijeme i ponavljanje naredbi.

* * *

[1] Tirmizi

Odabrati manje od dva zla

Odabrati manje od dva zla je izuzetno pravilo islamskog zakonodavstva koje su teoretičari izveli iz prakse Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, i učenjâ Kur'-ana. Roditelji u Sjevernoj Americi trebaju pravilno razumjeti i mudro primijeniti ovo izuzetno pravilo. U jednu ruku, vidjeli smo veliki broj slučajeva u kojima roditelji nisu uspjeli da primijene ovo pravilo i završili su tako da su svoju djecu udaljavali od islama. Neka djeca su se u potpunosti izgubila u matičnom toku života u društvu Sjeverne Amerike, dok su drugi srozali svoju odanost islamu i njegovom praktikovanju do neprihvatljivih razina.

U drugu ruku, također nalazimo i one roditelje koji su bili dovoljno mudri da ovo pravilo primijene onako kako treba i da, uz pomoć Uzvišenog Allaha, uspiju zaštititi svoju djecu od zastranjivanja sa puta islama. Mnoga od ove djece imaju zavidan nivo odanosti islamu i sada su veoma jaki muslimani-praktičari. Sa par **primjera** ćemo ilustrovati na šta mislimo.

Kada dođe vrijeme da djevojka nosi hidžab, neki roditelji insistiraju da nosi duge, lepršave haljine ili košulje i duge mahrame i sve to odjednom. Iako ovo jeste

bliže potpunom hidžabu, ipak je to, često, ogromna promjena koju djevojka treba napraviti i ona se može ne osjećati spremnom da je napravi. Roditelji trebaju imati na umu da su tinejdžeri u tom dobu pod ogromnim pritiskom vršnjaka i nastoje da se uklope. Oni traže odobravanje od svojih vršnjaka i već se osjećaju drugačijim od svog okruženja. Možemo susresti slučajeve gdje je ovo imalo za posljedicu da djevojka u potpunosti odbaci hidžab i zastrani od islama. To je definitivno veće zlo. Neki roditelji uviđaju da kćerka nije spremna napraviti kompletnu promjenu i dopuštaju joj da počne tako što će nositi široke hlače i široke košulje sa pokrivačem za glavu. Iako je ovo minimum i ne smatra se potpunim hidžabom, za djevojku je bolje da tako polahko počne i postepeno pređe na široku odjeću kada bude spremna. Na ovaj način ćemo izbjeći veće zlo kompletnog zastranjivanja od islama time što ćemo privremeno odabrati manje zlo smanjivanja traženog nivoa hidžaba. Dok je djevojka u prvom stadiju nošenja hidžaba, roditelji joj trebaju pomagati da ojača svoje vjerovanje kroz različite aktivnosti, kao što su izleti, kampovi, predavanja u halkama i sl., kako bi se osjećala spremnijom da pređe na sljedeći stadij.

Naš drugi **primjer** je u vezi učenja Kur'ana. Neki roditelji, koji žele da njihovo dijete nauči nešto iz Kur'ana, obično stvore ideju o tome koliko bi teksta i u kojem vremenskom periodu dijete trebalo naučiti. Naprimjer, roditelji mogu postaviti kao cilj da zahtijevaju od djeteta da nauči određen broj sura do mo-

menta kada dostigne izvjestan broj godina. Roditelji čak mogu odrediti i broj godina do kada dijete mora naučiti cijeli Kur'an. Nema ništa loše u tome da se djetetu odredi neki cilj; međutim, ako dijete ne želi učiti ili se stalno žali da nema vremena za igru sa svojim vršnjacima, jer mora ostajati kod kuće i učiti, tada je to rizik da dijete možda zamrzi Kur'an. U ovom slučaju najvjerovatnije dijete neće održavati lijepu povezanost sa Kur'anom kada postane starije i kada roditelji ne budu više mogli upravljati njegovim vremenom. Neki roditelji ne obraćaju pažnju na ovo i nastavljaju tjerati dijete. To može dovesti toga da dijete u potpunosti odbaci Kur'an i njegova učenja kada postane starije, jer ga on asocira samo na propuštanje važnih dijelova njegovog djetinjstva. Ovo je daleko veće zlo.

Pojedini roditelji primjećuju potištenost djeteta i zato prave izmjene, smanjuju količinu kur'anskog teksta koji treba naučiti, kako se dijete ne bi osjećalo preopterećnim i prisiljenim. Ovo je manje zlo. Iako dijete neće naučiti mnogo, ono će više upijati značenja ajeta i održat će dobru vezu sa Kur'anom. Također je vjerovatnije da će, kada bude starije, sâmo naučiti više. Ovo je u skladu sa hadisom Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, koji je rekao:

> "Dajte sve od sebe kada vam nešto naredim da uradite, a u potpunosti se okanite onoga što vam zabranim."[1]

---

[1] Taberani

Pored toga, Abdullah ibn Mes'ud, r.a., je rekao: "Imali smo običaj učiti po deset ajeta odjednom. Prvo bismo napamet naučili ajete, a zatim bismo ih primijenili. Potom bismo prešli na sljedećih deset ajeta. Na ovaj način, sticali bismo znanje, a također ga i primjenjivali."

Ovo ukazuje na važnost primjenjivanja onoga što smo naučili iz Kur'ana. Zbog toga, ako dijete iz navedenog scenarija nauči cijeli Kur'an, ali ga ne bude cijenilo, razumjelo, niti ga primjenjivalo, onda se ništa nije ni postiglo.

Želimo jasno naglasiti da mi ne odvraćamo od učenja Kur'ana. Umjesto toga, naglašavamo da, kao i sa svim drugim, roditelji moraju biti oprezni kakav će pristup imati prema svojoj djeci i trebaju biti sigurni da njihovi metodi neće djecu udaljiti od islama.

* * *

Iskoristiti priliku

Kazivanje o poslaniku Jusufu, a. s., i njegovim drugovima u tamnici je izuzetno jasna ilustracija principa iskorištavanja prilika:

> **"S njim su u tamnicu ušla još dva momka. 'Ja sam sanjao da cijedim grožđe' — reče jedan od njih. — 'A ja, opet', — reče drugi — 'kako na glavi nosim hljeb koji ptice kljuju. Protumači nam to, jer vidimo da si zaista dobar čovjek.' 'Nijedan obrok hrane neće vam donesen biti, a da vam ja prije ne kažem šta ćete dobiti,' — reče Jusuf. 'To je samo dio onoga čemu me naučio Gospodar moj, ja se klonim vjere naroda koji u Allaha ne vjeruje i koji i onaj svijet ne priznaje, i ispovijedam vjeru predaka svojih, Ibrahima i Ishaka i Ja'kuba; nama ne priliči da ikoga Allahu smatramo ravnim. To je Allahova milost prema nama i ostalim ljudima, ali većina ljudi nije zahvalna. O drugovi moji u tamnici, ili su bolji raznorazni bogovi**

ili Allah, Jedini i Svemoćni? Oni kojima se, mimo Njega, klanjate, samo su imena koja ste im nadjenuli vi i preci vaši, — Allah o njima nikakav dokaz nije objavio. Sud pripada jedino Allahu, a On je naredio da se klanjate samo Njemu. To je jedina prava vjera, ali većina ljudi ne zna. O drugovi moji u tamnici, jedan od vas će gospodara svoga vinom pojiti, a drugi će raspet biti, pa će mu ptice glavu kljuvati. Ono što ste pitali samo to znači!'" (Jūsuf, 36.–41.)

U ovom scenariju poslanik Jusuf, a. s., je iskoristio priliku da svoje drugove pozove u vjeru, kada su ga oni zamolili da im protumači snove. On nije odmah udovoljio njihovoj molbi. Umjesto toga, on im je prvo pričao o temi koja se tiče njega, o Allahovoj jednoći. Pridobio je njihovu pažnju, te je mogao dostaviti svoju poruku na najučinkovitiji način. Želio je iskoristiti priliku i uputiti u pravu vjeru ovu dvojicu svojih drugova u tamnici. Zbog toga, dok im je obećavao da će protumačiti njihove snove, zamolio ih je da prvo poslušaju kratki govor o Božijoj jednoći.

Od Džabira, r. a., se prenosi sljedeći slučaj:

"Poslanik Muhammed, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je govorio svojim ashabima i vidio mrtvu ovcu. Upitao ih je: 'Ko će od vas kupiti ovu ovcu za jedan dirhem?' Odgovorili su: 'Niko od nas.' Poslanik, sallal-

> lāhu 'alejhi ve sellem, je rekao: 'Isto je sa ovozemnim životom, on vrijedi tako malo kao i ova uginula ovca.' "[1]

Ovdje je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, iskoristio priliku da naglasi činjenicu da je vrijednost ovozemnog života tako mala u usporedbi sa blagodatima koje je Uzvišeni Allah pripremio na budućem svijetu. Te blagodati su za one koji rade dobra djela i koji žive u skladu sa odredbama islama kako bi Uzvišenog Allaha učinili zadovoljnim.

Navest ćemo nekoliko **primjera**, kako bismo ilustrovali kako roditelji mogu iskoristiti ovaj princip u različitim situacijama.

- Jednog dana tinejdžerka dolazi kući iz škole, neraspoložena zato što je, na jednom od svojih testova, dobila slabiju ocjenu nego što se nadala. Kaže: "Dala sam sve od sebe. Čak sam i proučila puno dova Uzvišenom Allahu da mi pomogne da dobijem dobru ocjenu." Ovo je prilika za njene roditelje da joj pojasne koncept dove u islamu i da je poduče kako se Uzvišeni Allah odaziva dovama na različite načine. Uzvišeni Allah može ispuniti želju odmah, može je ne ispuniti odmah, ali nas zaštititi od nekog zla koje bi nam se desilo, ili je sačuvati za nas i dati nam veću nagradu na budućem svijetu. Roditelji, također, trebaju koristiti priliku i pomoći svojoj kćerki da razumije da, pored toga što uči dove,

[1] Muslim

mora još uložiti i veliki trud i dati sve od sebe kako bi dobila dobre ocjene.

- Kada umre neko koga volimo ili kada je dobar prijatelj dugo bolestan, to je prilika da svome djetetu govorite o činjenici da je život test i da se svi mi možemo susresti sa takvim poteškoćama. Ono što je bitno jeste to kako ćemo mi reagirati na njih. Trebamo dati sve od sebe kako bismo prevazišli probleme, a ako to nismo u stanju, trebamo ih prihvatiti, pokušati živjeti s njima i pomoći bolesnoj osobi da se nosi s njima.

* * *

Ilustrovati posljedice na živopisan način

Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je imao običaj ilustrovati posljedice loših djela na izuzetno živopisan način. On je to činio zato da bi pridobio pažnju muslimana i da bi naglasio kako su grozna loša djela, kako ih oni ne bi činili. Navest ćemo nekoliko primjera kojima ćemo ilustrovati ovaj princip:

Ibn-Abbas, r. a., prenosi da je Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Onaj ko vrati ono što dâ je poput psa koji pojede ono što povrati."[1]

Nu'man ibn Bešir, r. a., prenosi da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Primjer čovjeka koji ništa ne čini po pitanju kažnjavanja djela koje je Allah sankcionisao (*hudūda*) i osobe koja takva djela čini je poput primjera ljudi koji se ukrcaju

[1] *Muttefekun 'alejhi*

na brod. Nakon što se ukrcaju, neki odu u donji dio (u potpalublje), a neki na gornji (palubu). Oni koji su na donjem dijelu moraju proći pored onih koji su na gornjem dijelu svaki put kada žele da sebi donesu vodu, čime smetaju onima na gornjem dijelu. Zato kažu: 'Ako bismo probušili rupu na brodu (dnu), ne bismo morali ići gore svaki put kada nam treba voda.' Ako im oni sa gornjeg dijela dopuste da izbuše rupu, oni sa donjeg dijela će uništiti i njih, kao i same sebe. A ako im oni s gornjeg dijela zabrane da izbuše rupu, spasit će i njih, kao i same sebe.' "[1]

Ibn-Abbas, r.a., prenosi sljedeće:

"Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je vidio osobu sa zlatnim prstenom u obliku pečata na ruci. Svukao ga je i bacio rekavši: 'Neki od vas uzimaju dio džehenemske vatre i stavljaju je na svoju ruku.' Nakon što je Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, otišao, neko je rekao tom čovjeku: 'Uzmi svoj prsten i iskoristi ga' — a čovjek je rekao: 'Ja nikada ne bih uzeo ono što je Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, bacio.' "[2]

[1] Buhari

[2] Muslim

Navedeni primjeri jasno pokazuju kako je Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, ilustrirao posljedice loših djela na veoma živopisan način, kako bi to imalo trajan učinak na njegove ashabe i kako bi ostalo živo u njihovim glavama. Na ovaj način on, sallallāhu 'alejhi ve sellem, bi bio siguran da će njegovi ashabi striktno slijediti njegovu uputu i instrukcije.

Roditelji trebaju pokušati primijeniti ovaj princip sa svojom djecom — tinejdžerima, umjesto da im kažu: "Ne, ne možeš to raditi!" ili: "To je strogo zabranjeno (*harām*)!"

Navest ćemo nekoliko **primjera** kako roditelji mogu primijeniti ovaj princip sa svojom djecom.

Ako dijete postane lijeno i ne bude radilo svoju zadaću onako kako treba, ili ne bude ispunjavalo svoje zadatke, njegovi roditelji mogu sjesti s njim i mirno prodiskutirati problem, nastojeći ga uvjeriti da je za njegovu budućnost važno da se stvarno trudi kako bi postao vrijednom osobom i u budućnosti bio sposoban zadržati svoj posao. Nakon toga, ako njegovo ponašanje ne bude dostiglo standard, roditelji ga trebaju odvesti da vidi kako beskućnici žive na ulicama. Trebaju ga upitati da li je to način na koji ono želi živjeti svoj život i reći mu da mu se ovo može dogoditi ako bude nehajan prema svome poslu i ako ne bude izvršavao ono što je neophodno da postane uspješna osoba.

Ako malo dijete odbija prati zube, roditelji trebaju s njim popričati o tome i pokušati ga uvjeriti da je to važno za njegovu higijenu. Ako još uvijek to ne želi

raditi, roditelji mu trebaju dopustiti da sa njima ide u grad i zaustaviti se pored bolnice (apoteke), kako bi obavili neke stvari. Roditelji trebaju namjestiti da dijete vidi zubnu protezu. Dijete treba pustiti da samo primijeti protezu i onda mu objasniti šta se dešava s ljudima koji ne vode računa o svojim zubima. Njihovi zubi se pokvare i ispadnu i onda ti ljudi moraju nositi umjetne zube koji im stvarno smetaju cijeloga života.

* * *

Koristiti pristup cjelovitosti

Pitanju odgoja (*terbijeta*) ljudi islam prilazi na cjelovit način. On reguliše svaku ljudsku dimenziju kako bi osigurao da njegov odgoj (*terbijet*) dâ zaokružene ličnosti koje su uravnotežene i umjerene u svome ponašanju. U suri *El-Bekare*, Uzvišeni Allah kaže:

> **"O vjernici, živite svi u miru i ne idite stopama šejtanovim; on vam je, zaista, neprijatelj otvoreni."** (El-Bekare, 208.)

U istoj suri, Kur'an govori o onima koji vjeruju u jedan dio Knjige, ali ne i u druge njene dijelove, opisujući ih na ponižavajući način i obećavajući im tešku kaznu:

> **"Vi ipak jedni druge ubijate, a pojedine od vas iz zavičaja njihova izgonite — pomažući jedan drugom protiv njih, čineći i grijeh i nasilje; a ako vam kao sužnji dođu, vi ih otkupljujete —, a zabranjeno vam je da ih izgonite. Kako to da u jedan dio Knjige vjerujete, a drugi odbacujete?! Onoga od vas koji čini tako stići**

će na ovome svijetu poniženje, a na Sudnjem danu biće stavljen na muke najteže. — A Allah motri na ono što radite." (El-Bekare, 85.)

Ovo je pokazatelj da muslimani moraju prihvatiti islam u cjelosti. Mi ne možemo birati i uzimati samo ono što nam je pogodno i lahko za primjenu, a ostaviti druge stvari koje nam mogu biti teške.

Jedna od čestih pogrešaka roditelja u SAD-u je neuravnotežen pristup u odgoju. Naprimjer, neki naglašavaju pitanje nošenja hidžaba svojim kćerkama, a ne čine baš ništa da svoje dijete pripreme za ovu promjenu. Da, nošenje hidžaba je važno, ali biti siguran da je dijete uvjereno da je to ispravno još je važnije. Korištenje razumljivog i dobro osmišljenog pristupa odgoju je neophodno, kako bi se postigli željeni rezultati. Islam respektira razmišljanje i podstiče nas da postavljamo pitanja kako bismo došli do pravog zaključka i razumjeli razloge koji stoje iza svake zabrane. Tjeranje djeteta da nešto radi, bez njegove uvjerenosti da je to ispravna stvar, može puno koštati u budućnosti, kada dijete postane odrasla osoba i bude imalo pravo da bira bez intervencije roditelja.

Da bi ovo izbjegli, roditelji trebaju biti sigurni da je njihov pristup odgoju dobro osmišljen. On mora pokrivati različite aspekte i ispunjavati različite potrebe djeteta. Pričanje priča, korištenje videa, islamskih kampova, konferencija i drugih pomagala od velike je pomoći. Roditelji trebaju biti oprezni i ne prenaglašavati jednu temu, a zanemarivati druge oblasti

odgoja. Oni se ne trebaju koncentrisati samo na punjenje dječije glave znanjem, jer samo znanje neće imati učinka na ponašanje djeteta. Oni se, također, trebaju fokusirati na podučavanje djeteta primjeni onoga što je naučilo. Sama teorija, bez prakse, ima veoma malu vrijednost, posebno ako se uzme u obzir da ćemo biti nagrađeni za ono što uradimo, a ne za ono što znamo.

Postoji priča, koja naglašava ovaj koncept, a koja govori o jednom vjerskom učenjaku koji je imao nekoliko učenika. Oni su mu došli i govorili o čovjeku za kojega su znali da je znao sve hadise iz djela *Sahihu-l-Buhari*. Učenjak je posmatrao tog čovjeka nekoliko dana i, na svoju žalost, primijetio da njegovo znanje izgleda nema nikakvog efekta na njegov karakter. Učenjak se okrenuo svojim učenicima i rekao im da sada svi imaju još jedan primjerak djela *Sahihu-l-Buhari*.

Kao roditelji, mi ne želimo da naše dijete bude još jedna kopija djela *Sahihu-l-Buhari*, ili, čak, samog Kur'-ana. Puno je vrednije da dijete razumije i primijeni znanje koje je steklo. Ovaj koncept naglašava i Abdullah ibn Mes'ud, r. a., koji je rekao: "Imali smo običaj učiti po deset ajeta iz Kur'ana, odjednom. Zapamtili bismo ih, primijenili ih, a zatim prešli na sljedećih deset. Tako smo sticali znanje i primjenjivali ga u isto vrijeme."

Još jedan pokazatelj važnosti primjenjivanja onoga što smo naučili je sunnet Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, kako se to objašnjava u sljedećem hadisu: "Kada je Aiša, r. a., bila upitana o Poslanikovom, sallallāhu 'alejhi ve sellem, karakteru, odgovo-

rila je: 'Njegov ahlak je bio Kur'an.' "[1], što znači da je on prakticirao sve što je naučio iz Kur'ana.

Postoje različiti načini na koje roditelji mogu koristiti princip cjelovitosti u podučavanju svoje djece islamu. Vlastiti primjer je veoma dobra tehnika koja se može koristiti, bez obzira na uzrast djeteta, jer kada dijete vidi da roditelji prakticiraju određena pravila ili se ponašaju na određen način, to na njega ostavlja trajan učinak. Na ovaj način, roditelji mogu odgajati svojim primjerom.

Još jedan izuzetno važan pristup je dijalog. Roditelji trebaju izbjegavati "držanje lekcije" svojoj djeci o tome šta je ispravno, a šta nije. Umjesto toga, oni trebaju zajedno prodiskutirati o razlozima koji stoje iza određenih pravila i dati svojoj djeci šansu da otvoreno, bez ustručavanja, postavljaju pitanja. Ovaj pristup je posebno učinkovit sa tinejdžerima, koji se najvjerovatnije neće držati pravila, ako nisu uvjereni u njihovu važnost. Također, stvaranjem takve atmosfere koja dozvoljava i podstiče na dijalog, roditelji daju svojoj djeci šansu da postavljaju pitanja i nauče o islamu više nego što bi bilo u slučaju da im se jednostavno "održi lekcija".

* * *

[1] Muslim

Kontrolisati svoju srdžbu

Među uzvišenim Poslanikovim, sallallāhu 'alejhi ve sellem, savjetima je i onaj da se ne ljutimo.

> Ebu-Hurejre, r. a., prenosi da je neki čovjek zatražio od Allahovog Poslanika, sallallāhu 'alejhi ve sellem, da mu dâ savjet. On, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je rekao: "Nemoj se ljutiti." Čovjek je ponovio molbu nekoliko puta, a Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, bi mu svaki put odgovarao: "Nemoj se ljutiti."[1]

Još jedan hadis govori o srdžbi. U ovom hadisu Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, kaže da je najjači onaj čovjek koji je u stanju sebe savladati u srdžbi, a ne onaj koji može nathrvati druge.[2]

Mu'as ibn Enes, r. a., prenosi da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

---

[1] Buhari

[2] *Muttefekun 'alejhi*

"Onaj ko proguta svoju srdžbu, bit će pozvan od strane Uzvišenog Allaha na Sudnjem danu da prođe naprijed, ispred ostalih stvorenja i bit će mu dopušteno da izabere huriju koju god bude htio."[1]

Ne samo da nas je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, upozoravao na to da ne budemo ljuti, već nas je i podučavao kako da kontrolišemo svoju srdžbu na najbolji način:

- Traženjem utočišta kod Uzvišenog Allaha od šejtana.

Prenosi se da su se dva čovjeka počela raspravljati pred Allahovim Poslanikom, sallallāhu 'alejhi ve sellem. Jedan od njih se tako naljutio da mu je lice pocrvenjelo, a vene po vratu iskočile. Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je rekao: "Ja znam jednu rečenicu, ako bi je proučio, ona bi stišala njegovu srdžbu. Ta rečenica je: 'E'ūzu billāhi mine-š-šejtāni-r-radžīm' ('Utječem se Allahu od prokletog šejtana')." Čovjek je odvratio: "Je li ti to misliš da sam ja lud?" Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je proučio 36. ajet sure *Fussilet*: **"A kad šejtan pokuša da te na zle misli navede, ti zatraži utočište**

[1] Ebu-Davud i Tirmizi

u Allaha, jer On, uistinu, sve čuje i zna sve." (Fussilet, 36.)[1]

- Mijenjanjem svoga položaja. Prenosi se da je Allahov Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

  "Ako se neko naljuti dok bude stajao, neka sjedne, a ako još uvijek bude ljut, neka legne."[2]

- Uzimanjem abdesta. Prenosi se da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

  "Srdžba je od šejtana, šejtan je stvoren od vatre, a vatra se gasi vodom; zato, ako se neko od vas rasrdi, neka uzme abdest."[3]

- Šutanjem. Prenosi se da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

  "Ako se neko od vas naljuti, neka šuti."[4]

Roditelji trebaju koristiti ove izvanredne tehnike da kontrolišu svoju srdžbu kada su u konfliktu sa svojom djecom. Oni ne trebaju brzo reagovati, dok su još uvijek ljuti na svoju djecu, već umjesto toga trebaju koristiti neku od gore navedenih strategija. U početku

[1] *Muttefekun 'alejhi*
[2] Ahmed
[3] Ebu-Davud
[4] Ahmed

to može biti teško, jer iziskuje vježbu, ali, ove tehnike puno pomažu i čine da se puno lakše zaobiđu nepotrebni, dodatni problemi. Roditelji, također, trebaju podučavati svoju djecu ovim tehnikama kontrolisanja srdžbe, a također ih učiti i njihovom primjenjivanju.

Navest ćemo jedan praktičan **primjer** kako roditelji mogu primijeniti ove tehnike savladavanja srdžbe u slučaju konflikta sa svojim djetetom. Zamislimo da je dijete prekršilo neko pravilo i da je njegov roditelj veoma ljut na njega zbog toga. Umjesto da galami, viče i optužuje dijete da nikada ne poštuje pravila, roditelj ne smije žuriti sa reakcijom ili istresati svoju srdžbu. On treba pokušati kontrolisati srdžbu korištenjem neke od gore navedenih tehnika, kao što je šutnja ili uzimanje abdesta. Također treba reći djetetu odlučnim, ali smirenim tonom, da će raspraviti ono što se desilo nakon što se oboje smire. Roditelj treba spomenuti djetetu da uzima abdest zato što nas je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, učio da tako radimo i sugerirati mu da učini isto.

Nakon što se i roditelj i dijete smire, roditelj je taj koji treba započeti razgovor sa djetetom dajući mu priliku da, sa svoje tačke gledišta, opiše šta se desilo. Roditelj ga treba pažljivo slušati, a zatim objasniti zašto je njegovo ponašanje bilo pogrešno i da ga ono ne treba ponavljati. Roditelji moraju biti sigurni da će ostati mirni i puni poštovanja tokom ovog dijaloga i imati na umu da oni ne pokušavaju samo riješiti dati problem, već, također, demonstrirati djetetu islamski način rješavanja problema. Ako situacija iziskuje da

roditelj primijeni disciplinske mjere tako što će, naprimjer, ukinuti određene privilegije kao posljedicu za pogreške, onda ne smije oklijevati da primijeni kaznu. Međutim, mora biti siguran da dijete razumije razlog zbog kojega se kažnjava i da ne pomisli da je to samo vid ispoljavanja roditeljske srdžbe, kao reakcija na njegovo ponašanje.

* * *

Podučiti ih stidu (hajā')

Prenosi se da je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, rekao:

> "Zaista, svaka vjera ima svoje glavno svojstvo, a svojstvo islama je stid."[1]

Također, Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je opisan kao osoba koja je imala više stida od djevojke koja se od stida zatvara u svoje privatne odaje, radije nego da ide u javnost. Iako se stid (*hajā'*) prevodi kao umjerenost, on je, zasigurno, daleko više od toga. To je stidljivost, suzdržanost i potpuno izbjegavanje besramnih riječi i djela.

Sjevernoamerička kultura uopće ne promovira stid. Većina novina, TV-programa i čak reklama su prepune nemoralnih scena koje promoviraju razvrat i nizak nivo morala. Norme prihvatljivog ponašanja se veoma brzo proširuju i postaju gore nego što su ikada bile. Kao muslimani, mi ne trebamo slijediti masu, niti prihvatati ove norme. Apsolutno je kritično stanje i roditelji moraju zaštititi svoju djecu od niskog nivoa morala koji je u SAD-upotpuno prihvatljiv. Predsjednik

[1] Ibn-Madže

Bill Clinton i Monica Lewinski su pokazali ovaj nivo moralnosti. Čak i nakon svjedočenja i njegovog priznanja 62 % američke populacije još uvijek ne vidi ništa loše u tome što je njihov predsjednik uradio. Kako nisko nivo moralnosti može otići?!

* * *

Ne prisiljavati ih da nastave tamo gdje smo mi stali

Roditelji moraju uzeti u obzir životnu fazu u kojoj se dijete nalazi. Oni ne trebaju tražiti od njega da radi stvari koje su iznad njegovih mogućnosti. Prenosi se da je Aiša, r. a., rekla: "Imajte u vidu godine mlade djevojke." Neki roditelji, u svojoj revnosti i entuzijazmu da im se djeca lijepo ponašaju i odijevaju kao muslimani, ustrajno djecu tjeraju da rade isto ono što i oni rade. **Naprimjer**, majka može tražiti od kćerke da se odijeva isti kao i ona, noseći potpuni hidžab i mahramu. Međutim, nema ništa loše u tome da prihvati široku odjeću i mahramu kao hidžab za njenu kćerku u toj fazi, čak i ako to nije potpuno ista odjeća koju ona nosi. Sve dok se odijevanje djevojke slaže sa islamskim odredbama, roditelji ga trebaju prihvatati. Osnovne odredbe naređuju da se pokrije cijelo tijelo, da odjeća ne bude tijesna ili prozirna i da se pokrije glava.

Drugi **primjer** je slučaj da otac zatraži od sina da

klanja sve dodatne namaze, kao što je teravih-namaz tokom ramazana i da nosi tradicionalnu odjeću iz njegove zemlje, smatrajući da je to jedini način da se praktikuje islam. Nema ništa loše u tome da se od mladića prihvati samo obavljanje obaveznih namaza; njemu se treba pomoći da, u međuvremenu, postepeno ojača i osnaži svoje vjerovanje. Na taj način će sin biti u stanju obavljati dodatne ibadete bez osjećaja da mu je to previše ili da mu predstavlja teret. U nekim slučajevima, ako je dijete natjerano da obavlja sve više i više stvari bez bilo kakvog stvarnog ubjeđenja, ono se može u potpunosti okrenuti od islama. Zbog toga, moramo uzeti u obzir uzrast djeteta i dati mu dovoljno prostora da odraste.

Postoji jedan način koji može biti od pomoći roditeljima da uvježbaju ovaj princip, a to je da se prisjete da li su oni u potpunosti primjenjivali islam kada su bili u godinama u kojima je sada njihovo dijete ili ne. Naravno, većina roditelja će na ovo pitanje odgovoriti sa: "Ne." Dakle, roditelji trebaju dati svojoj djeci dovoljno vremena da odrastu, razviju se i postepeno napreduju, iz dana u dan. Ako roditelji podstiču i hvale pozitivne stvari kod svoga djeteta, umjesto da budu kritični, ono će činiti sve više i više stvari, onako kako treba, ako Bog da. Upravo ovako je Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, postupao sa svojim ashabima. Prihvatao je ono što bi oni uradili, u zavisnosti od nivoa njihove vjere i pomagao im da napreduju. I ne samo to, on je također pozdravljao i hvalio njihove pozitivne akcije, čak i ako su te akcije bile male

ili izgledale kao nebitne. Navest ćemo jedan slučaj koji ovo potvrđuje. Prenosi se da je neki čovjek došao Poslaniku, sallallāhu 'alejhi ve sellem, i upitao ga o islamu. Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, ga je obavijestio o glavnim stubovima islama (pet namaza, post, zekat...). Čovjek je rekao da će samo to raditi, i ništa više. Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je rekao da će taj čovjek uspjeti, ako učini onako kako je rekao da hoće.[1]

U suri *El-Bekare*, Uzvišeni Allah kaže:

> **"Allah nikoga ne opterećuje preko mogućnosti njegovih: u njegovu korist je dobro koje učini, a na njegovu štetu zlo koje uradi..."** (El-Bekare, 286.)

Poslanik, sallallāhu 'alejhi ve sellem, je, također, rekao:

> "Dajte sve od sebe u onome što sam vam naredio, a potpuno se klonite onoga što sam vam zabranio."[2]

Korištenje ovakvog pristupa postepenosti veoma je važno; to je osnovna metoda koju islam koristi da bi uveo neki novi koncept ili da bi promijenio neki loš običaj. Daleko je lakše za tinejdžere da postepeno mijenjaju svoje navike nego da to učine odjednom.

* * *

[1] *Musnedu-l-Imami-š-Šafi'*

[2] Taberani

Bibliografija

[1] *The Noble Qur'an, English Translation of the Meanings and Comentary*, Medina, Kingdom of Saudi Arabia: King Fahd Complex for the Printing of the holy Qur'an, 1417. A. H.

[2] Beshir, dr. Ekram and Muhammed Rida Beshir: *Meeting the Challenge of Parenting in the West, An islamic Perspective, second edition*, Beltsville, Maryland: Amana Publications, 2000.

[3] Beshir, dr. Ekram and Muhammed Rida Beshir: *Muslim Teens: Today's Worry, Tomorrow's Hope, first edition*, Beltsville, Maryland: Amana Publications, 2001.

[4] Imam Abi-l-Husain Muslim Ibn El-Haggag El-Qushairee Al-Naisaburee: *Sahih Muslim, first edition*, Cairo, Daru Ihiaa' Al-Kutob Alarabia, 1955.

[5] Imam Abi Abdellah Muhammad Ibn Ismail Ibn Ibrahim Ibn Al-Mogheirah Ibn Bardezabah Al-Bukhari: *Sahih Al-Bukhari*, Cairo, Daru-l-Shaa'b

[6] Imam Al-Hafez Abi Dawud Sulaiman Ibn Al-Shath Al-Sagestany Al-Azdei: *Sunen Abi Dawud, first edition*, Bayroot, Dar Ibn Hazm, 1998.

[7] Imam Al-Hafez Aby Abderahman Ahmed Ibn Shua'ib Ibn Ali Ibn Senan Ibn Dinar Al-Nisa'i: *Sunen Al-Nisa'i, first edition*, Bayroot, Dar Ibn-Hazm, 1999.

[8] Imam Ibn Majah: *Sunan Ibn Majah, first edition*, Cairo, dar Ihiaa' At-Turath Al-Araby, 1975.

[9] Druge hadiske zbirke: Ahmad, Tabarani, Tirmidhi...

[10] Shaykh Muhammad Al-Ghazaly: *Muslim Caharacter, first edition*, Salimiah, Kuwait, International islamic Federation of Student Organizations, 1983.

[11] Shaykh Abdu-l-Fattah Abu Ghudda: *Islamic Manners*, Swansea, U. K., Awakening Publications, 2001.

Sadržaj

Ova knjiga će vam pomoći da saznate:

- kako se ophoditi prema djeci,
- koje su tehnike odgoja djece,
- Poslanikove, s.a.v.s., metode odgoja,
- kako djecu povezati sa Allahom,
- kako ih potaknuti da čine dobro,
- kako ispraviti negativne osobine kod djece,
- kako učiniti da budu uspješna u životu,
- kako izgraditi čvrst karakter kod djece,
- koje su najčešće roditeljske greške prilikom odgoja djece...